

Wokół koncepcji dobra
we współczesnym
neoarystotelizmie anglosaskim:
normatywność, działanie, praktyki

Książkę tę dedykuję mojej żonie Annie

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3843

Piotr Machura

Wokół koncepcji dobra
we współczesnym
neoarystotelizmie anglosaskim:
normatywność, działanie, praktyki

Redaktor serii: Filozofia
Dariusz Kubok

Recenzent
Ryszard Wiśniewski

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział I	
Zwrot arystotelesowski	15
Od Anscombe do postanalizy	15
Etyka cnót	26
Czym jest (neo)arystotelizm?	34
Formy arystotelizmu. Arystotelizm jako teoria krytyczna	41
Rozdział II	
Struktura arystotelesowskiego schematu pojęciowego	47
Natura i ruch	51
Dusza i działanie człowieka	58
Funkcja człowieka i dobre życie	70
Cnoty, wychowanie i kontemplacja	90
Natura, rozwój i emancypacja	108
Arystotelizm jako schemat pojęciowy	114
Rozdział III	
Normatywność i odwołanie do natury	123
Zagadnienie błędu naturalistycznego	123
Dobro jako własność izolowana. Teoria Judith Jarvis Thomson	130
Właściwość normatywna i podmiot	143
Między deskrypcją a ewaluacją	157
Natura i wartości	173
Normatywność naturalna	187
Rozdział IV	
Etyczność, charakter i szczęście	201
Prymat potencji	202
Przyjemność i szczęście	216
Motywacja i cnoty	235

Praktyki i jedność cnót	256
Forma życia jako dobro	271
Poza charakter: rozwój i dobre życie	291
Rozdział V	
Sfery dobra	
Jak rozpoznać czyjeś dobro?	313
Dobro jako uprawnienie. <i>Capability approach</i>	329
Dobra publiczne a dobra wspólne. Praktyki i kapitał moralny	343
Rodzina, praca, edukacja – trzy praktyki centralne	350
Podsumowanie	379
Bibliografia	387
Indeks osobowy	411
Summary	417
Zusammenfassung	419

Wstęp

[...] prawdziwa moralność jest wolną od ezoteryki odmianą mistycyzmu, której źródłem jest poważna i nieukończona miłość do Dobra¹.

Przed ponad czterdziestu laty Leon Gyboran, rozpoczynając *de facto* systematyczne studia nad filozofią indyjską w Polsce, zwracał uwagę na ich konieczność, wskazując, że zainteresowanie praktyką i filozofią jogi jako remedium na bolączki trapiące ludzi Zachodu powoduje, że są one propagowane często czy to w formie sekciarskiej, czy też w skomercjalizowanej². Wydaje się, że podobna sytuacja zachodzi dziś w odniesieniu do podstawowego pytania, które zadawała klasyczna (nie tylko starożytna) myśl moralna Europy: czym jest dobro?, lub inaczej owo pytanie formułując: czym jest dobre życie?

Rozważanie tego zagadnienia nie ma przy tym charakteru jedynie teoretycznego. Przeciwnie, zarówno starożytne szkoły filozoficzne, jak i filozofia chrześcijańska traktowały zagadnienie dobra jako kluczowy problem nie tylko moralny, lecz – jak w przypadku tradycji platońskiej – także metafizyczny. Również współczesny wzrost znaczenia problematyki jakości życia w ekonomii³ czy w psychologii⁴ po rozkwit „przemysłu szczęścia” (by posłużyć się terminem ukutym przez Williama

¹ I. MURDOGH: *Prymat dobra*. Przeł. A. PAWELEC. Kraków, Znak, 1996, s. 114.

² Zob. L. GYBORAN: *Wstęp. Joga klasyczna. Filozofia i praktyka*. W: IDEM: *Klasyczna joga indyjska*. Warszawa, PWN, 1986, s. XV.

³ Zob. *The Quality of Life*. Eds. M. NUSSBAUM, A. SEN. Oxford, Clarendon Press, 1997; A. SEN: *Rozwój i wolność*. Przeł. J. ŁOZIŃSKI. Poznań, Zysk i S-ka, 2002.

⁴ Zob. J. HAIDT: *Szczęście. Od mądrości starożytnych po koncepcje współczesne*. Przeł. A. NOWAK-MŁYNIKOWSKA. Gdańsk, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2007; D.M. HAYBRON: *The Pursuit of Unhappiness. The Elusive Psychology of Well-Being*. Oxford, Oxford University Press, 2010.

Daviesa⁵) wyraźnie wskazują, że zagadnienie to nie straciło na aktualności i że zaznacza się wyraźna społeczna potrzeba gruntownego namysłu nad sensem oraz jakością życia.

Tymczasem to klasyczne pytanie filozofii moralnej jeszcze do niedawna wydawało się całkiem zapoznane. Stało się tak na skutek splotu kilku okoliczności. Po pierwsze, filozofia chrześcijańska podporządkowała możliwość odpowiedzi zarówno na pytanie o metafizyczną strukturę życia ludzkiego, jak i jego sens doktrynie religijnej, która – mimo swego intensywnego rozwoju – napotkała nieprzewidywalny problem wewnętrznego zróżnicowania podważającego autorytet Kościoła w orzekaniu, jakie formy praktyki odpowiadają owej naturze. W konsekwencji konflikty religijne, w dużej mierze oparte na nieporozumieniach dotyczących właśnie wizji tego, czym jest ludzkie dobro i jaka droga winna wieść do jego realizacji, doprowadziły do serii konfliktów, z których Europa wyłoniła się z nowym wynalazkiem – prywatnością strzeżoną przez neutralne światopoglądowo państwo i zasady tolerancji. W efekcie tam, gdzie myśl klasyczna opierała spójną, choć często apodyktyczną koncepcją człowieka, jego natury i właściwego mu sposobu życia – nie tylko indywidualnego, lecz także zbiorowego – tam epoka nowożytna musiała się skonfrontować zarówno z postępującą atomizacją i prywatyzacją dobra, jak i z brakiem narzędzi do analizy życia ludzkiego w zbiorowości. Tę ostatnią bolączkę zniwelowało powstanie nowoczesnej ekonomii, która jednak – w przeciwieństwie do swej poprzedniczki skupionej na działaniu domostwa (*oikos*) oraz lokalnej wspólnoty – zaczęła zajmować się całością obrotu towarów i kapitału. Tak powstały sposób pojmowania relacji międzyludzkich, z centralnym pojęciem rynku jako przestrzeni swobodnej gry niezależnych i konkurencyjnych wobec siebie podmiotów, wyznaczonej podstawowymi regulacjami prawnymi, okazał się jednym z najbardziej donośnych i dalekosiężnych wynalazków Europy. Dał on bowiem asumpt nie tylko do podważenia zasadności dotychczasowej moralności, ale także do rekonstrukcji dominującego wyobrażenia antropologicznego, zakwestionowania pierwotnego znaczenia więzów wspólnotowych, a wybicia indywidualnej przedsiębiorczości, indywidualizmu i skierowania uwagi na maksymalizację materialnie rozumianego dobrostanu⁶. Znaczenie tego procesu jest trudne do przecenienia, stanowiło bowiem podstawę wyłonienia się głównych

⁵ W. DAVIES: *The Happiness Industry. How the Government and Big Business Sold Us Well-Being*. London–New York, Verso, 2015.

⁶ Zob. B. MANDEVILLE: *Bajka o pszczołach*. Przeł. A. GLINCZANKA. Warszawa, PWN, 1957. Por. L. DUMONT: *From Mandeville to Marx. The Genesis and Triumph of Economic Ideology*. Chicago and London, Chicago University Press, 1977.

koncepcji moralnych współczesności, ściśle związanych z mechaniką nowej rzeczywistości: utylitaryzmu, skupionego na pojęciu interesu, oraz deontologii, opartej na koncepcji uniwersalnego prawa. Wreszcie to za sprawą opisanych przemian ukonstytuowało się, znane już wcześniej, acz skupiające niewielką uwagę filozofów, pojęcie wartości.

Tak więc historia pojęcia „dobro” okazuje się w zasadzie kluczem (lub jednym z kluczy) do intelektualnej historii Zachodu. Jej rewers stanowi przy tym historia postępującej technicyzacji i marginalizacji filozofii. Proces ten kulminował w połowie minionego stulecia, przy czym o ile filozofia egzystencjalistyczna podnosiła zagadnienie sensu życia, a aksjologia fenomenologiczna poszukiwała relacji między dobrami i wartościami (Scheler), o tyle w filozofii anglosaskiej wraz z jej wejściem w okres burzliwego rozwoju metody analitycznej problem użycia terminu „dobry” stał się przedmiotem technicznych rozważań metaetycznych, dla których próżno było szukać publiczności poza salami akademickimi. Z jednej strony zatem filozofia anglosaska w coraz większym stopniu odrywała się od doświadczenia życia codziennego i podejmowała się rozważań istotnych dla wąskiej grupy wtajemniczonych lub osób szczególnie zainteresowanych rozwojem intelektualnym, z drugiej zaś – nawet tych, którzy mogli próbować znaleźć w niej odpowiedź na nurtujące ich pytania, odpychały naukowy żargon i złożoność języka.

Ten stan zaczął się zmieniać wraz z powracającym zainteresowaniem koncepcją cnót w filozofii anglosaskiej przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych minionego stulecia. Postawienie bowiem pytania o cnotę było, co nie zawsze wybrzmiewa wystarczająco mocno w opracowaniach poświęconych temu zagadnieniu, nie tylko restytucją etyki normatywnej w świecie anglosaskim, ale także podjęciem wyzwania praktycznego – skierowania etyki z powrotem ku realnemu życiu. W tym też sensie uprawniona wydaje się teza o komplementarności rozwoju etyki cnót i etyk praktycznych. O ile jednak ta pierwsza, wychodząc od teoretycznych rozważań filozoficznych, poszukiwała metody implementacji, czy też możliwości udzielenia wsparcia wysiłkom podejmowanym w różnych obszarach życia, o tyle etyki stosowane, przyjmując za punkt wyjścia analizę praktycznych problemów, poszukiwały (i nadal poszukują) możliwości zbudowania trwałego etosu co najmniej zawodowego. Jednym z zamierzeń prezentowanej pracy jest wskazanie, w jaki sposób odnowiony arystotelizm może pomóc w połączeniu tych wysiłków.

Należy też podkreślić, że opisany stan nie był i nie jest stanem cechującym całą zachodnią filozofię. Zarówno bowiem zainteresowanie problematyką cnót, jak i obecność myśli Arystotelesa w debatach

filozoficznych należą do tych elementów, które dzielą tradycję kontynentalną i analityczną. Jedną z istotnych różnic jest tu wszak obecność dyskursu katolickiego, znacznie silniej obecnego na Kontynencie, co powodowało, że ani język dóbr, ani koncepcja cnoty nigdy właściwie nie zostały usunięte z dyskusji filozoficznych, jak również z podejmowanych w szerszym życiu intelektualnym. Należy zatem zaznaczyć, że – przykładowo – artykuł Maxa Schelera⁷ *O rehabilitacji cnoty*, w którym filozof antycypował w dużej mierze kierunek argumentacji Elizabeth Anscombe, został opublikowany w 1915 roku. Trzeba też jednak dodać, że nie wywołał on skutków porównywalnych do efektów publikacji *Modern Moral Philosophy*, co być może wynikało z hermetyczności języka, którym posługiwali się przedstawiciele ruchu fenomenologicznego, nie ustępując pod tym względem swoim analitycznym kolegom.

Również co do restytucji arystotelizmu w ogóle filozofia analityczna nie może rościć sobie prawa do pierwszeństwa czy tym bardziej – do wyłączności. Myśl Stagiryty była bowiem silnie obecna w analizach filozoficznych, jakie podejmowano w myśli francuskiej, zwłaszcza w jej chrześcijańskim obszarze (Étienne Gilson, Emmanuel Mounier, Jacques Maritain) bądź hiszpańskiej⁸. O szczególnie silnym nurcie nawiązującym do Arystotelesa można też mówić zwłaszcza w odniesieniu do Niemiec, ponieważ to dzięki pracom takich badaczy jak Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer czy Hannah Arendt, można mówić o prawdziwym renesansie i silnej obecności tej szkoły myślenia w filozofii współczesnej.

W filozofii polskiej tradycja ta także silnie zaznaczyła swoją obecność. Z jednej strony jako oczywiste skojarzenie nasuwa się tu tomizm, który – jakkolwiek rozwija myśl przede wszystkim Tomasza, traktując ją jako zjawisko integralne, a nie jedynie etap rozwoju tradycji arystotelesowskiej – to jednak sięga do prac Stagiryty nie tylko jako historycznych źródeł własnych koncepcji, lecz także jako źródła istotnych przesłanek prowadzonych analiz⁹. Co jednak ciekawsze, również w tradycji szkoły lwowsko-warszawskiej arystotelizm był obecny czy to jako bezpośredni przedmiot badań¹⁰, czy też jako źródło konkretnych

⁷ M. SCHELER: *O rehabilitacji cnoty*. Przeł. R. INGARDEN, S. KOŁACZKOWSKI. Warszawa, Instytut Literacki, 1937.

⁸ Zob. F. SAVATER: *Proste pytania*. Przeł. S. JĘDRUSIAK. Kraków, Universitas, 2000.

⁹ Zob. np. M. GOGACZ: *Pochwała filozofii Arystotelesa*. W: *W kierunku tomizmu konsekwentnego*. Red. M. ZEMBRZUSKI, A. ANDRZEJUK. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2012, s. 19–20.

¹⁰ Tu należy wymienić przede wszystkim prace z zakresu logiki: JANA ŁUKASIEWICZA: *O zasadzie sprzeczności u Arystotelesa. Studium krytyczne*. Kraków,

rozwiązań i postawy badawczej¹¹. Nie wydaje się jednak, aby nawiązania te miały charakter świadomego nastawienia na rozwijanie tej koncepcji, ani też by były świadomym i pogłębionym dążeniem do wyzyskania zasobów poznawczych, jakie oferowało dziedzictwo Arystotelesa, w efekcie czego raczej trudno mówić tu o choćby względnie zwartym nurcie¹².

Na czym zatem polega specyfika arystotelizmu anglosaskiego? Wydaje się, że decydują o niej trzy elementy. Po pierwsze, w sposób oczywisty na interpretowanie dzieła Stagiryty wpływał charakter tradycji filozoficznej, która rozwinęła się w Wielkiej Brytanii wraz z początkiem XX wieku, a następnie rozszerzyła swoje panowanie na całość świata anglojęzycznego. Język analiz poddany ścisłemu rygorowi logicznemu i silny empiryzm spowodowały, że miały one charakter mniej hermetyczny niż na przykład w filozofii niemieckiej, a jednocześnie ich autorzy starali się formułować je w sposób, który mógłby być użyteczny nie tylko w dalszych pracach *stricte* filozoficznych.

Po drugie, należy zwrócić uwagę na kontekst intelektualny, w jakim przebiegał proces rozwoju tego nurtu. Lata osiemdziesiąte bowiem były nie tylko czasem istotnych sporów politycznych i społecznych

Akademia Umiejętności, 1910, oraz Tadeusza CZEŻOWSKIEGO: *Arystotelesa teoria zdań modalnych*. „Przegląd Filozoficzny” 1936, nr 39 (3) s. 232–241. Ten ostatni autor poświęcił także jedną ze swoich prac, choć opublikowaną już po wojnie, a więc już po okresie działania szkoły, problemowi odwagi, wprost odwołując się do myśli Stagiryty. Por. T. CZEŻOWSKI: *O odwadze. W nawiązaniu do Arystotelesa*. „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1954, t. 8, s. 90–92. Na temat wpływu myśli Arystotelesa na Czeżowskiego pisze Dariusz ŁUKASIEWICZ w książce *Filozofia Tadeusza Czeżowskiego*. Bydgoszcz, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, 2002, s. 28–30.

¹¹ Źródła obecności myśli Arystotelesa w pracach przedstawicieli szkoły lwowsko-warszawskiej należy szukać w poglądach Kazimierza Twardowskiego. Był on bowiem nie tylko wychowankiem, ale też kontynuatorem myśli Brentana, przejmującym – jak wskazuje Jan Woleński – zarówno niektóre konkretne twierdzenia, które niemiecki filozof zaczerpnął od Arystotelesa (jak intencjonalność aktów świadomości), jak i wzór etyki naukowej. (Por. J. WOLEŃSKI: *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska*. Warszawa, PWN, 1985, s. 35 i 50, oraz R. WIŚNIEWSKI: *Możliwość probabilizmu etycznego*. Toruń, Wydawnictwo UMK, 1992, s. 114–116). W efekcie zarówno w pracach samego Twardowskiego, jak i innych przedstawicieli szkoły (W. Tatarkiewicz, T. Czeżowski, M. Ossowska) można znaleźć koncepcje i rozwiązania wprost nawiązujące do idei Stagiryty lub zgoła z niej wyprowadzane.

¹² Ryszard Wiśniewski, opisując debatę między o. Albertem Krąpcem i Tatarkiewiczem, jaka odbyła się na łamach „Znaku” w 1965 roku, mówi o niej jednak jako o dyskusji między „dwoma arystotelikami”. Por. R. WIŚNIEWSKI: *Władystaw Tatarkiewicz jako arystotelik*. „Heksis” 1997, nr 4 (13), s. 18.

w związku z pogłębiającym się kryzysem marksizmu, niezwykle silnie obecnego zwłaszcza na brytyjskiej scenie intelektualnej, ale także z racji trwającego blisko półtorej dekady sporu między komunitarianami a liberałami czy dyskusji na temat sprawiedliwości. Zwłaszcza wydanie przez Johna Rawlsa *Teorii sprawiedliwości* (1971) zwiększyło istotnie zainteresowanie praktycznym wymiarem filozofowania. W konsekwencji wiele z projektów, jakie podejmowali zwolennicy odnowionego paradygmatu arystotelesowskiego, zaczęło korzystać z niego, traktując go jako narzędzie analityczne zdadne do uzupełnienia tych dyskusji.

Wreszcie po trzecie, jak wskazywałem wcześniej, rozwój arystotelizmu zbiega się z narastającym zainteresowaniem etykami stosowanymi, w efekcie czego widoczne jest znaczenie, jakie jego zwolennicy przywiązują do aplikacji wypracowanych rozwiązań w konkretnych obszarach życia.

Osobną kwestią jest to, że w związku z dominacją kultury anglosaskiej idee te, wsparte dodatkowo wspomnianym skierowaniem praktycznym i dbałością o jasność języka, zyskały dużą popularność także poza kręgiem osób zainteresowanych filozofią, stając się jednym z istotnych punktów odniesienia dla dyskursu publicznego w wielu kręgach. Wydaje się zatem, że zasadne jest zamierzenie badawcze przesłedzenia co najmniej głównych wątków obecnych w neoarystotelizmie anglosaskim. Nie jest przy tym moim celem analizowanie historycznego procesu wyłaniania się poszczególnych form tego stanowiska rozwijanych współcześnie. Zadanie takie wydaje się wszak nie tylko jałowe intelektualnie, ale także nie rokuje sukcesu ze względu na tempo przyrostu literatury i zasięg wykorzystania wątków arystotelesowskich w różnych, często radykalnie odmiennych, projektach filozoficznych¹⁵. W pracy tej stawiam sobie dwa cele.

Pierwszym jest ukazanie zalet odnowionego arystotelizmu jako teorii moralnej w kontekście debat toczonej w anglosaskiej etyce ostatnich kilku dekad. Chodzi tu zarówno o kwestię normatywności oraz możliwość powiązania ogólnych ustaleń moralnych z indywidualnym życiem praktycznym, jak i o przewyciężenie niewspółmierności zdań opisowych i wartościujących, czy to dzięki zwróceniu uwagi na wielość relacji, jakie w odniesieniu do poszczególnych terminów wartościujących zachodzą między ich składnikiem ewaluacyjnym a składnikiem opisowym, czy też o rozważenie zasadności przeniesienia problemu błędu naturalistycznego z analizy logiczno-językowej na teorię działa-

¹⁵ Zob. K. KNIGHT: *Aristotelian Philosophy. Ethics and Politics from Aristotle to MacIntyre*. Cambridge, Polity Press, 2007.

nia. W tym zakresie, jak będę argumentował w dalszej części pracy, odnowiony arystotelizm daje się uzgodnić z ustaleniami współczesnej nauki, co pozwala na korzystanie z zasobów naturalnej normatywności wynikającej ze sposobu, w jaki dziedzictwo przyrodnicze określa sposób odniesienia człowieka do przeżywanego rzeczywistości.

Drugi cel ma charakter węższy i dotyczy uargumentowania znaczenia pojęcia dobra jako centralnego normatywu moralnego. Wydaje się bowiem, że jakkolwiek rozwijająca się od początku lat osiemdziesiątych minionego stulecia etyka cnót przyczyniła się walnie do odrodzenia refleksji moralnej uprawianej w duchu klasycznej filozofii europejskiej, a co ważniejsze – do odnowienia takiej jej formy, która akcentuje długofalowy charakter ludzkiego działania, konstytutywność pewnych relacji oraz konieczność podjęcia refleksji na temat związków między poszczególnymi obszarami aktywności człowieka, to jednak brakowało jej elementu trwale łączącego indywidualny wymiar działania oraz unikalność pewnego projektu życiowego z ujęciem społecznym i antropologicznym. Konieczne jest również zwrócenie uwagi, że analiza cnotliwości bez rozważenia celu, do którego zmierza w swoim działaniu podmiot, okazuje się chybiona i wikła swoich zwolenników w aporie związane choćby z możliwością cnotliwego działania w imię wątpliwych moralnie celów. W konsekwencji rozważenia domagają się zarówno znaczenie oraz rola przyjemności, jak i samo pojęcie szczęścia. Jak będę argumentował, koncentracja na dobrostanie chyba celu, jakiego upatruje się w etyce Arystotelesa, a co ważniejsze – przy takim określeniu zmiana sposobu rozumienia działania jednostki, jaką wniosła w porównaniu z utylitaryzmem i deontologią etyka cnót – traci na znaczeniu, nadal bowiem działania wspólne i silnie asymetryczne zobowiązania z trudem dają się wyjaśnić. Dlatego też w rozdziale IV koncentruję analizę nie tyle na samym zagadnieniu cnoty, ile na sposobie, w jaki pozwala ona podmiotowi zyskać spójność poszczególnych sfer jego działania oraz poczucie sensu. Argumentując za modelem nabywania cnoty opartym na związku z rozwojem umiejętności praktycznych, wskazuję w konsekwencji, że adekwatnie uchwycone dobro cechuje się szczególną właściwością, polegającą na sprzyjaniu nie tylko samemu podmiotowi, ale i jego otoczeniu.

Wreszcie w rozdziale V, wyciągając wnioski z przyjęcia *craft model*, zwracam uwagę na znaczenie refleksji nad praktyką działania podmiotu w systemie jego codzienności. W tym kontekście analizuję możliwość, jaka – dzięki uzupełnieniu omawianego schematu pojęciowego o elementy koncepcji Pierre'a Bourdieu – pozwala na rozpoznanie statusu innych istot znajdujących się w polu działania podmiotu. Następnie zwracam uwagę na Marthy Nussbaum teorię możliwości

jako szczególną formę zastosowania arystotelizmu do rozwiązania problemów społecznych, akcentując przy tym jej interwencyjny charakter i wynikające z tego aporie. To zaś prowadzi do konieczności rozważenia sposobu, w jaki takie przekraczające zasięg działania indywidualnego dobro może zostać ukonstytuowane jako, po pierwsze, dobro wspólne, po drugie zaś, jako związane z konkretnymi praktykami.

Z tak zakreślonej analizy wyłania się model refleksji etycznej, który cechuje się dwiema podstawowymi właściwościami. Z jednej strony rozumowanie budowane w jego ramach ma charakter hermeneutyczny, przyjmując jako punkt wyjścia konkretne skłonności, działania i koncepcje dobra pojedynczych podmiotów, by dzięki ich uogólnieniu znaleźć podstawę przybliżenia tego, czym może być dobro człowieka w ogóle. Po drugie zaś, rozumowanie takie, którego efekty dają się porównać z alternatywnymi sposobami bycia, pozwala odkryć elementy wspólne, które stanowią o dobru człowieka, aktualizacji jego potencjalności, także – a nawet przede wszystkim – w stopniu przekraczającym czysto „naturalne” uposażenie. W tym sensie odpowiedź na pytanie, co jest moim dobrem, może zostać udzielona jedynie wraz z odpowiedzią na pytanie o to, czym jest ludzkie dobro w ogóle oraz jakie miejsce zajmują działania podmiotu w udostępnianiu dobrego życia innym.

Prezentowana praca jest efektem długiego procesu przekształceń zamierzeń i celów badawczych. Jej prehistoria datuje się od dyskusji z Profesorem Alasdaiem MacIntyrem, którą miałem zaszczyt odbyć na London Metropolitan University w roku 2011, a za którą chciałbym serdecznie podziękować. Wdzięczność jestem też winien kierownictwu Centre for the Study of Social and Global Justice Uniwersytetu w Nottingham za udzielenie mi stypendium, które w marcu 2014 roku pozwoliło na zgromadzenie istotnej części materiałów. Na nich bowiem oparłem niniejsze analizy. Wreszcie, *last but not least*, dziękuję mojej żonie Annie za cierpliwość, wsparcie i przeżywanie wspólnego dobra, bez których ukończenie tego projektu nie byłoby możliwe.

Bibliografia*

Dzieła Arystotelesa

- Aristotle's Ethica Nicomachea*. Ed. I. BYWATER. Oxford, Clarendon Press, 1894.
- Ars Rhetorica*. Ed. W.D. ROSS. Oxford, Clarendon Press, 1959. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collection?collection=Perseus%3Acorpus%3Aperseus%2Cwork%2CAristotle%2C%20Rhetoric> (dostęp 5.02.2019).
- De Anima*. Ed. W.D. ROSS. Oxford, Oxford University Press, 1974.

Wydania polskie dzieł Arystotelesa

- Analityki wtóre*. Przeł. K. LEŚNIAK. W: ARYSTOTELES: *Dzieła wszystkie*. T. 1. Warszawa, WN PWN, 2003, s. 253–342.
- Etyka eudemejska*. Przeł. W. WRÓBLEWSKI. W: ARYSTOTELES: *Dzieła wszystkie*. T. 5. Warszawa, WN PWN, 2005, s. 403–493.
- Etyka nikomachejska*. Przeł. D. GROMSKA. W: ARYSTOTELES: *Dzieła wszystkie*. T. 5. Warszawa, WN PWN, 2005, s. 77–300.
- Fizyka*. W: ARYSTOTELES: *Zachęta do filozofii. Fizyka*. Przeł. K. LEŚNIAK. Warszawa, WN PWN, 2010.
- Metafizyka*. Przeł. K. LEŚNIAK. Warszawa, PWN, 1983.
- Metafizyka*. T. 1–2. Przeł. T. ŻELEŹNIK. Oprac. M.A. KRAPIEC, A. MARYNIARCZYK. Lublin, RW KUL, 2000.
- O duszy*. Przeł. P. SIWEK. W: ARYSTOTELES: *Dzieła wszystkie*. T. 3. Warszawa, WN PWN, 1992, s. 33–146.
- O ruchu zwierząt*. Przeł. P. SIWEK. W: ARYSTOTELES: *Dzieła wszystkie*. T. 4. Warszawa, WN PWN, 2003, s. 37–55.

* Bibliografia obejmuje wyłącznie teksty przywoływane w rozprawie.

- Polityka*. Przeł. L. PIOTROWICZ. Warszawa, WN PWN, 2004.
- Retoryka*. W: *Retoryka. Retoryka dla Aleksandra. Poetyka*. Przeł. H. PODBIELSKI. Warszawa, WN PWN, 2009, s. 44–220.
- Topiki*. Przeł. K. LEŚNIAK. W: ARYSTOTELES: *Dzieła wszystkie*. T. 1. Warszawa, WN PWN, 2003, s. 343–472.

Tłumaczenia dzieł Arystotelesa na język angielski

- Nicomachean Ethics*. Trans. T. IRWIN. Indianapolis–Cambridge, Hackett Publishing Company, Inc., 1999.
- Nicomachean Ethics*. Trans. W.D. ROSS. In: *The Basic Works of Aristotle*. Ed. R. McKEON. New York, Modern Library, 2001, s. 935–1112.
- Nicomachean Ethics*. Trans. Ch. ROWE. Oxford, Oxford University Press, 2011.

Pozostałe prace przywoływane w tekście

- ACKRILL J.L.: *Aristotle on Eudaimonia*. In: *Essays on Aristotle's Ethics*. Ed. A.O. RORTY. Berkeley–Los Angeles–London, University of California Press, 1980, s. 15–33.
- ADAMS R.M.: *A Theory of Virtue. Excellence in Being for the Good*. Oxford, Oxford University Press, 2006.
- ADKINS A.W.H.: *The Connection between Aristotle's Ethics and Politics*. „Political Theory” 1984, vol. 12, no. 1, s. 29–49.
- AGARWAL B.: „Bargaining” and Gender Relations: *Within and Beyond the Household*. „Feminist Economics” 1997, vol. 3, no. 1, s. 1–51.
- ANGIER T.: „Technē” in *Aristotle's Ethics. Crafting the Moral Life*. London–New York, Continuum, 2010.
- ANNAS J.: *Cnoty*. W: *Etyka i charakter*. Red. J. JAŚTAŁ. Kraków, Aureus, 2004, s. 85–138.
- ANNAS J.: *Intelligent Virtue*. Oxford, Oxford University Press, 2011.
- ANNAS J.: *The Morality of Happiness*. New York–Oxford, Oxford University Press, 1993.
- ANNAS J.: *Platonic Ethics, Old and New*. Ithaca, Cornell University Press, 1999.
- ANSCOMBE E.: *Intention*. (B.m.w.) Basil Blackwell, 1957.
- ANSCOMBE G.E.M.: *Embryos and Final Causes*. In: *Eudem: Human Life, Action and Ethics*. Eds. M. GEACH, L. GORMALLY. Exeter–Charlottesville, Imprint Academic, 2005, s. 45–58.

- ANSCOMBE G.E.M.: *Modern Moral Philosophy*. In: EADEM: *Human Life, Action and Ethics*. Eds. M. GEACH, L. GORMALLY. Exeter–Charlottesville, Imprint Academic, 2005, s. 169–194.
- ANSCOMBE G.E.M.: *Were You a Zygote* In: EADEM: *Human Life, Action and Ethics*. Eds. M. GEACH, L. GORMALLY. Exeter–Charlottesville, Imprint Academic, 2005, s. 39–44.
- APPIAH K.A.: *The Ethics of Identity*. Princeton, Princeton University Press, 2007.
- APPIAH K.A.: *The Honor Code: How Moral Revolutions Happen*. New York–London, W.W. Norton & Company, 2010.
- APPIAH K.A.: *Kosmopolityzm. Etyka w świecie obcych*. Przeł. J. KLIMCZYK. Warszawa, Prószyński i S-ka, 2008.
- ARNESON R.J.: *Meaningful Work and Market Socialism*. „Ethics” 1987, vol. 97, no. 3, s. 517–545.
- ARPALY N.: *Open-Mindedness as a Moral Virtue*. „American Philosophical Quarterly” 2011, vol. 48, no. 1, s. 75–85.
- ARPALY N.: *Moral Worth*. „The Journal of Philosophy” 2002, vol. 99, no. 5, s. 223–245.
- ARPALY N., SCHOEDER T.: *In Praise of Desire*. Oxford, Oxford University Press, 2014.
- ATHANASSOULIS N.: *A Response to Harman: Virtue Ethics and Character Traits*. „Proceedings of the Aristotelian Society” 2000, vol. 100, s. 215–221.
- AUDI R.: *Działanie wy wpływające z cnoty*. Przeł. J. JAŚTAL. W: *Etyka i charakter*. Red. J. JAŚTAL. Kraków, Aureus, 2004, s. 139–164.
- AUDI R.: *Naturalism, Normativity & Explanation*. Kraków, Copernicus Center Press, 2014.
- AUSTIN J.L.: *Ἀγαθόν i εὐδαιμονία w „Etyce” Arystotelesa*. W: *Mówienie i poznawanie. Wykłady i rozprawy filozoficzne*. Przeł. B. GHWEDEŃCZUK. Warszawa, WN PWN, 1993, s. 7–47.
- BALCEROWICZ P.: *Dżinizm. Starożytna religia Indii*. Warszawa, Dialog, 2003.
- BALDWIN Th.: *The Indefinability of Good*. „The Journal of Value Inquiry” 2003, vol. 37, s. 313–328.
- BARNEY R.: *Aristotle’s Argument for a Human Function*. In: „Oxford Studies in Ancient Philosophy”. Vol. 34. Ed. D. SEDLEY. Oxford, Oxford University Press, 2008, s. 293–322.
- BEADLE R.: *Why Business Cannot Be a Practice*. „Analyse & Kritik” 2008, no. 30, s. 229–241.
- BEADLE R., KNIGHT K.: *Virtue and Meaningful Work*. „Business Ethics Quarterly” 2012, vol. 22, no. 2, s. 233–250.
- BEADLE R., KÖNYÖT D.: *The Man in the Red Coat – Management in the Circus*. „Culture and Organization” 2006, vol. 12, no. 2, s. 127–137.

- BECKER G.S.: *A Treatise on the Family*. Cambridge, Mass.–London, Harvard University Press, 1993.
- BENTHAM J.: *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*. Przeł. B. NAWROCZYŃSKI. Warszawa, PWN, 1958.
- BEN-ZE'EV A., KREBS A.: *Love and Time: Is Love Best When It Is Fresh?*. In: *Oxford Handbook of Philosophy of Love*. Eds. C. GRAU, A. SMUTS. Oxford, Oxford University Press, 2017. <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199395729.001.0001/oxfordhb-9780199395729-e-14> [dostęp: 8.01.2019].
- BERGES S.: *Why Capability Approach Is Justified*. „Journal of Applied Philosophy” 2007, vol. 27, no. 1, s. 16–25.
- BERTI E.: *Arystoteles w XX wieku*. Przeł. A. DUDZIŃSKA-FAGGA, D. FAGGA. Warszawa, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, 2015.
- BLACKBURN S.: *Oxford Dictionary of Philosophy*. Oxford–New York, Oxford University Press, 1996.
- BLACKLEDGE P., DAVIDSON N.: *Introduction: The Unknown Alasdair MacIntyre*. In: *Alasdair MacIntyre's Engagement with Marxism. Selected Writings 1952–1974*. Eds. P. BLACKLEDGE, N. DAVIDSON. Leiden–Boston, Brill, 2008, s. XIII–L.
- BOOTH W.J.: *Households. On the Moral Architecture of Economy*. Ithaca–London, Cornell University Press, 1993.
- BOURDIEU. P.: *Szkic teorii praktyki poprzedzony trzema studiami na temat etnologii Kabyłów*. Przeł. W. KROKER. Kęty, Wydawnictwo Marek Derewiecki, 2007.
- BRANDT R.B.: *Rational Desires*. „Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association” 1969–1970, vol. 43, s. 43–64.
- BRANTZ D.: *The Domestication of Empire: Human-Animal Relations and the Intersection of Civilization, Evolution and Acclimatization in the Nineteenth Century*. In: *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*. Ed. K. KETE. Oxford–New York, Berg, 2007, s. 42–59.
- BREEN K.: *In Defence of Meaningful Work as a Public Policy Concern*. In: *Philosophy and Political Engagement. Reflection in the Public Sphere*. Eds. A. FIVES, K. BREEN. London, Palgrave Macmillan, 2016, s. 139–161.
- BREEN K.: *Work and Emancipatory Practice: Towards a Recovery of Human Beings' Productive Capacities*. „Res Publica” 2007, vol. 13, issue 4, s. 381–414.
- BRENTANO F.: *Arystoteles i jego światopogląd*. Przeł. S. KAMIŃSKA. Kraków, Księgarnia Akademicka, 2012.
- BROADIE S.: *Aristotle's Elusive Summum Bonum*. „Social Philosophy and Policy” 1999, vol. 16, no. 1, s. 233–251.
- BROADIE S.: *Commentary*. In: *ARISTOTLE: Nicomachean Ethics*. Trans. Gh. ROWE. Oxford, Oxford University Press, 2011, s. 261–452.
- BROADIE S.: *Ethics with Aristotle*. Oxford, Oxford University Press, 1994.

- BROADIE S.: *Philosophical Introduction*. In: ARISTOTLE: *Nicomachean Ethics*. Trans. Ch. ROWE. Oxford, Oxford University Press, 2011, s. 9–91.
- BROOME J.: *Does Rationality Gives Us Reasons?*. „Philosophical Issues” 2005, vol. 15, s. 321–337.
- BROŻEK A.: *Błąd naturalistyczny z metodologicznego punktu widzenia*. W: *Fenomen normatywności*. Red. A. BROŻEK, B. BROŻEK, J. STELMAGH. Karków, Copernicus Center Press, 2013, s. 153–178.
- BROŻEK B.: *Błąd naturalistyczny z perspektywy logicznej*. W: *Fenomen normatywności*. Red. A. BROŻEK, B. BROŻEK, J. STELMAGH. Karków, Copernicus Center Press, 2013, s. 179–194.
- BURNEYAT M.F.: *Is an Aristotelian Philosophy of Mind Still Credible? (A Draft)*. In: *Essays on Aristotle’s „De Anima”*. Eds. M.C. NUSSBAUM, A.O. RORTY. Oxford, Clarendon Press, 1995, s. 15–26.
- BUTLER T.: *„Empeiria” in Aristotle*. „The Southern Journal of Philosophy” 2003, vol. 41, s. 329–350.
- CAPUTO J.D.: *What Would Jesus Deconstruct? The Good News of Post-modernity for the Church*. Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2007.
- CARR D.: *The Moral Roots of Citizenship: Reconciling Principle and Character in Citizenship Education*. „Journal of Moral Education” 2006, vol. 35, no. 4, s. 443–456.
- CARRIER L.S.: *Aristotelian Materialism*. „Philosophia” 2006, vol. 34, no. 3, s. 253–266.
- CASEBEER W.D.: *Natural Ethical Facts. Evolution, Connectionism, and Moral Cognition*. Massachusetts–London, MIT Press, Cambridge, 2003.
- CASEBEER W., CHURCHLAND P.: *The Neural Mechanisms of Moral Cognition: A Multiple-Aspect Approach to Moral Judgment and Decision-Making*. „Biology and Philosophy” 2003, vol. 18, s. 169–194.
- CASHDOLLAR S.: *Aristotle’s Politics of Morals*. „Journal of the History of Philosophy” 1973, vol. 11, no. 2, s. 145–160.
- CHALMERS D.: *Świadomy umysł*. Przeł. M. MIŁKOWSKI. Warszawa, PWN, 2010.
- CHANG R.: *Can Desire Provide Reasons for Actions?*. In: *Reason and Value: Themes from the Moral Philosophy of Joseph Raz*. Eds. R.J. WALLACE, Ph. PETTIT, S. SCHEFFLER, M. SMITH. Oxford, Oxford University Press, 2004, s. 56–90.
- CHAPPELL T.: *There Are No Thin Concepts*. In: *Thick Concepts*. Ed. S. KIRCHIN. Oxford, Oxford University Press, 2013, s. 182–196.
- CHAPPELL T.: *„The Good Man Is the Measure of All Things”: Objectivity without World-Centredness in Aristotle’s Moral Epistemology*. In: *Virtue, Norms, and Objectivity: Issues in Ancient and Modern Ethics*. Ed. Ch. GILL. Oxford, Oxford University Press, 2005, s. 233–255.

- CHURCHLAND P.S.: *Braintrust. What Neuroscience Tells Us about Morality*. Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2011.
- COHEN G.A.: *Reason, Humanity, and the Moral Law*. In: Ch.M. KORSGAARD: *The Sources of Normativity*. Ed. O. O'NEILL. Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 167–188.
- COHEN S.M.: *Hylomorphism and Functionalism*. In: *Essays on Aristotle's „De Anima”*. Eds. M.G. NUSSBAUM, A.O. RORTY. Oxford, Clarendon Press, 1995, s. 57–73.
- Contemporary Aristotelian Metaphysics*. Ed. T.E. TAHKO. Cambridge, Cambridge University Press, 2012.
- COOPER J.: *The Unity of Virtue*. „Social Philosophy and Policy” 1998, vol. 15, issue 1, s. 233–274.
- GOPP D.: *Naturalizm moralny i trzy stopnie normatywności*. „Etyka” 2009, nr 42, s. 51–83.
- GURREN R.: *Why Character Education?*. In: *Impact. Philosophical Perspectives on Educational Policy*. No. 24. [B.m.w.] Wiley Blackwell, 2017.
- GYBORAN L.: *Wstęp. Joga klasyczna. Filozofia i praktyka*. W: IDEM: *Klasyczna joga indyjska*. Warszawa, PWN, 1986, s. XV–LVI.
- CZEŻOWSKI T.: *Arystoteles a teoria zdań modalnych*. „Przegląd Filozoficzny” 1936, nr 39, z. 3, s. 232–241.
- CZEŻOWSKI T.: *O odwadze. W nawiązaniu do Arystotelesa*. „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1954, t. 8, s. 90–92.
- DAMASIO A.: *Błąd Kartezjusza*. Przeł. M. KARPIŃSKI. Warszawa, Rebis, 2011.
- DANCY J.: *In Defence of Thick Concepts*. In: „Midwest Studies in Philosophy” 1995, vol. 20, issue 1, s. 263–279.
- DANCY J.: *What Do Reasons Do?*. „The Southern Journal of Philosophy” 2003, vol. 41, issue S1, s. 95–113.
- DAVIDSON D.: *O pojęciu schematu pojęciowego*. Przeł. J. GRYZ. W: *Empiryzm współczesny*. Red. B. STANOSZ. Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1991, s. 280–297.
- DAVIES W.: *The Happiness Industry. How the Government and Big Business Sold Us Well-Being*. London–New York, Verso, 2015.
- DEMELLO M.: *The Present and Future of Animals Domestication*. In: *A Cultural History of Animals in the Modern Age*. Ed. R. MALAMOUD. Oxford–New York, Berg, 2007, s. 67–94.
- DIDYMOS A.: *Podręcznik etyki*. Przeł. M. WOJGIECHOWSKI. Kraków, WAM, 2005.
- DORIS J.M.: *Lack of Character: Personality and Moral Behaviour*. Cambridge, Cambridge University Press, 2002.
- DRIVER J.: *Gertrude Elizabeth Margaret Anscombe, The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2014 Edition). Ed. E.N. ZALTA. <http://>

plato.stanford.edu/archives/win2014/entries/anscombe/ [dostęp: 7.01.2019].

- DRYLA O.: *Problem egoizmu w etyce Arystotelesa*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008.
- DUMONT L.: *From Mandeville to Marx. The Genesis and Triumph of Economic Ideology*. Chicago and London, Chicago University Press, 1977.
- DUNCAN-JONES A.: *Good Things and Good Thieves*. „Analysis” 1966, vol. 26, no. 4, s. 113–118.
- DWORKIN R.: *Biorąc prawa poważnie*. Przeł. T. KOWALSKI. Warszawa, PWN, 1998.
- EPIKUR: *List do Menoikeusa*. W: D. LAERTIOS: *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*. Przeł. K. LEŚNIAK. Oprac. przekładu, przypisy i skorowidz I. KROŃSKA. Wstęp K. LEŚNIAK. Warszawa, PWN, 1984, s. 643–650.
- Essays on Aristotle's „De Anima”*. Eds. M.G. NUSSBAUM, A.O. RORTY. Oxford, Clarendon Press, 1995.
- Essays on Aristotle's Ethics*. Ed. A.O. RORTY. Berkeley–Los Angeles–London, University of California Press, 1980.
- D'ENTREVES M.P.: *Aristotle Or Burke? Some Comments on H. Schnaedelbach's „What is Neo-Aristotelianism?”*. „Praxis International” 1987, issue 3 + 4, s. 238–245.
- EVERETT G.: *Numbers and the Making of Us. Numbers and the Course of Human Cultures*. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 2017.
- Etyka i charakter*. Red. J. JAŚTAL. Kraków, Aureus, 2004.
- FELDMAN F.: *The Good Life: A Defence of Attitudinal Hedonism*. „Philosophy and Phenomenological Research” 2002, vol. 45, no. 3, s. 604–628.
- Fenomen normatywności*. Red. A. BROŻEK, B. BROŻEK, J. STELMACH. Kraków, Copernicus Center Press, 2013.
- FINNIS J.: *Natural Law and Natural Rights*. Oxford, Oxford University Press, 1980.
- FOOT Ph.: *Euthanasia*. In: EADEM: *Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy*. Oxford, Clarendon Press, 2009, s. 33–61.
- FOOT Ph.: *Goodness and Choice*. In: EADEM: *Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy*. Oxford, Clarendon Press, 2009, s. 132–147.
- FOOT Ph.: *Hume on Moral Judgement*. In: EADEM: *Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy*. Oxford, Clarendon Press, 2009, s. 74–80.
- FOOT Ph.: *Moral Beliefs*. In: EADEM: *Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy*. Oxford, Clarendon Press, 2009, s. 110–131.

- FOOT Ph.: *Morality as a System of Hypothetical Imperatives*. „The Philosophical Review” 1972, vol. 81, no. 3, s. 305–316.
- FOOT Ph.: *Natural Goodness*. Oxford, Clarendon Press, 2010.
- FOOT Ph.: *The Problem of Abortion and the Doctrine of Double Effect*. In: EADEM: *Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy*. Oxford, Clarendon Press, 2009, s. 19–32.
- FOOT Ph.: *Virtues and Vices*. In: EADEM: *Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy*. Oxford, Clarendon Press, 2009, s. 1–18.
- FRANKFURT H.G.: *Wolność woli i pojęcie osoby*. Przeł. J. NOWOTNIAK. W: *Filozofia moralności. Postanowienie i odpowiedzialność moralna*. Red. J. HOŁÓWKA. Warszawa, Spacja-Aletheia, 1997, s. 21–39.
- FUNKHOUSER E.: *The Determinable-Determinate Relation*. „Nous” 2006, vol. 40, no. 3, s. 548–569.
- GALAROWICZ J.: *W drodze do etyki odpowiedzialności*. T. 1: *Fenomenologiczna etyka wartości*. Kraków, Wydawnictwo Naukowe Papierskiej Akademii Teologicznej, 1997.
- GEACH M.: *Introduction*. In: E. ANSCOMBE: *Human Life, Action and Ethics*. Eds. M. GEACH, L. GORMALLY. Exeter-Charlottesville, Imprint Academic, 2005, s. XIII–XXI.
- GEACH P.T.: *Good and Evil*. „Analysis” 1956, vol. 17, no. 2, s. 33–42.
- GEACH P.T.: *Mental Acts: Their Content and Their Objects*. London, Routledge & Kegan Paul, 1957.
- GERT J.: *Moral Reasons and Rational Status*. „Canadian Journal of Philosophy” 2007, Supplementary volume 33, s. 171–196.
- GEUSS R.: *Virtue and the Good Life*. „Arion” 2000, vol. 8, no. 1, s. 78–96.
- GEWIRTH A.: *Rights and Virtues*. „Review of Metaphysics” 1985, vol. 38, no. 4, s. 739–762.
- GIBBARD A.: *Normative Properties*. „The Southern Journal of Philosophy” 2003, vol. 41, s. 141–157.
- GŁĄB A.: *Postanalizyzyzm - nowa kategoria?*. „Znak” 2007, nr 624, s. 117–124.
- GŁĄB A.: *Rozum w świecie praktyki. Poglądy filozoficzne Marthy C. Nussbaum*. Warszawa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2010.
- GOGACZ M.: *Pochwała filozofii Arystotelesa*. W: *W kierunku tomizmu konsekwentnego*. Red. M. ZEMBRZUSKI, A. ANDRZEJUK. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2012, s. 19–20.
- GOLD N.: *Team Reasoning, Framing, and Self-Control: An Aristotelian Account*. In: *Addiction and Self-Control: Perspectives from Philosophy, Psychology and Neuroscience*. Ed. N. LEVY. New York, Oxford University Press, 2014, s. 48–66.
- GOLDSTEIN I.: *Pleasure and Pain: Unconditional, Intrinsic Values*. „Philosophy and Phenomenological Research” 1989, vol. 50, no. 2, s. 255–276.

- GOODSELL T.L., WHITING J.B.: *An Aristotelian Theory of Family*. „Journal of Family Theory & Review” 2016, vol. 8, s. 484–502.
- GRAEBER D.: *Debt. The First 5,000 Years*. Brooklyn–London, Melville House, 2012.
- GRAEBER D.: *Fenomen gówna wartych prac*. „Nowy Obywatel”. <https://nowyobywatel.pl/2013/09/23/fenomen-gowno-wartych-prac/> [dostęp: 2.07.2018].
- GRAEBER D.: *Fragments of an Anarchist Anthropology*. Chicago, Prickly Paradigm Press, 2004.
- GRANGE J.: *The Generosity of the Good*. „The Review of Metaphysics” 2008, vol. 62, no. 1, s. 111–121.
- GRIFFIN J.: *Well-Being. Its Meaning, Measurement and Moral Importance*. Oxford, Clarendon Press, 2002.
- GROMSKA D.: *Wstęp tłumacza*. W: ARYSTOTELES: *Etyka nikomachejska*. Przeł. D. GROMSKA. W: ARYSTOTELES: *Dzieła wszystkie*. T. 5. Warszawa, WN PWN, 2005, s. 8–76.
- GROSSBARD-SHEGHTMAN S.A.: *Marriage and the Economy*. In: *Marriage and the Economy. Theory and Evidence from Advanced Industrial Societies*. Ed. S.A. GROSSBARD-SHEGHTMAN. Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 1–34.
- GUENIN L.M.: *Development Potential*. In: *Contemporary Aristotelian Metaphysics*. Ed. T.E. TAHKO. Cambridge, Cambridge University Press, 2012, s. 156–173.
- GUERRERO A.A.: *Don't Know, Don't Kill: Moral Ignorance, Culpability, and Caution*. „Philosophical Studies” 2007, vol. 136, no. 1, s. 59–97.
- GUTOWSKI P., SZUBKA T.: *Fazy rozwoju filozofii brytyjskiej w XX wieku*. W: *Filozofia brytyjska u schyłku XX wieku*. Red. P. GUTOWSKI, T. SZUBKA. Lublin, TN KUL, 1998, s. 11–40.
- HACKER-WRIGHT J.: *What Is Natural about Foot's Ethical Naturalism*. „Ratio” 2009, vol. 22, no. 3, s. 308–321.
- HAIDT J.: *Szczęście. Od mądrości starożytnych po koncepcje współczesne*. Przeł. A. NOWAK-MŁYNIKOWSKA. Gdańsk, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2007.
- HALDANE J.: *Families and Why They Matter*. In: IDEM: *Practical Philosophy. Ethics, Society and Culture*. Exeter, Imprint Academic, 2009, s. 164–185.
- HALDANE J.: *The Individual, the State and the Common Good*. In: IDEM: *Practical Philosophy. Ethics, Society and Culture*. Exeter, Imprint Academic, 2009, s. 209–238.
- HALDANE J.: *The Mystery of Emergence*. „Proceedings of the Aristotelian Society. New Series” 1996, vol. 96, s. 261–267.
- HALDANE J.: *On Coming Home to (Metaphysical) Realism*. „Philosophy” 1996, no. 71, s. 287–296.

- HALDANE J.: *Practical Philosophy. Ethics, Society and Culture*. Exeter, Imprint Academic, 2009.
- HALDANE J.: *Rational and Other Animals*. In: *Verstehen & Humane Understanding*. Ed. A. O'HEAR. Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 17–28.
- HALDANE J.: *Thomism and the Future of Catholic Philosophy*. „New Blackfriars” 1999, vol. 80, issue 938, s. 158–169.
- HALTEMAN J., NOELL E.: *Reckoning with Markets. Moral Reflection in Economics*. Oxford, Oxford University Press, 2012.
- HARGOURT E., THOMAS A.: *Thick Concepts, Analysis, and Reductionism*. In: *Thick Concepts*. Ed. S. KIRGHIN. Oxford, Oxford University Press, 2013, s. 20–43.
- HARDIE W.F.R.: *The Final Good in Aristotle's Ethics*. „Philosophy” 1965, vol. 40, no. 154, s. 277–295.
- HARE R.M.: *Myślenie moralne. Jego płaszczyzny, metody i istota*. Przeł. J. MARGAŃSKI. Warszawa, Fundacja Aletheia, 2001.
- HARMAN G.: *Moral Philosophy Meets Social Psychology: Virtue Ethics and the Fundamental Attribution Error*. „Proceedings of the Aristotelian Society” 1999, vol. 99, s. 315–331.
- HARMAN G.: *No Character or Personality*. „Business Ethics Quarterly” 2003, vol. 13, no. 1, s. 87–94.
- HARMAN G.: *Scepticism about Character*. „Ethics” 2009, vol. 13, s. 235–242.
- HAUSMAN D.M.: *Preference, Value, Choice and Welfare*. Cambridge, Cambridge University Press, 2012.
- HAYBRON D.M.: *The Pursuit of Unhappiness. The Elusive Psychology of Well-Being*. Oxford, Oxford University Press, 2010.
- HOOKEYWAY Ch.: *Epistemic Norms and Theoretical Deliberations*. In: *Normativity*. Ed. J. DANCY. Oxford, Blackwell Publishers Ltd., 2000, s. 60–77.
- HOSTYŃSKI L.: *Wartości w świecie konsumpcji*. Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2006.
- HRDY S.B.: *Kobieta, której nigdy nie było*. Przeł. M. RYSZKIEWICZ. Warszawa, Wydawnictwo GiS, 2005.
- HRDY S.B.: *The Past, Present, and Future of the Human Family. The Tanner Lectures on Human Values*. tannerlectures.utah.edu/_documents/a-to-z/h/Hrды_02.pdf [dostęp: 10.01.2019], s. 57–110.
- HUA C.: *A Society without Fathers or Husbands. The Na of China*. Trans. A. HUSTVEDT. Cambridge, Mass.–London, MIT Press, 2008.
- HUME D.: *Badania dotyczące zasad moralności*. Przeł. M. FILIPCZUK, T. TESZNAK. Kraków, Wydawnictwo Zielona Sowa, 2005.
- HUME D.: *Traktat o naturze ludzkiej*. Przeł. G. ZNAMIEROWSKI. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1952.
- HURKA Th.: „Good” and „Good for”. „Mind” 1987, vol. 96, no. 381, s. 70–73.

- HURKA Th.: *The Three Faces of Flourishing*. „Social Philosophy & Policy” 1999, vol. 16, issue 1, s. 44–71.
- HURKA Th.: *Virtuous Acts, Virtuous Dispositions*. „Analysis” 2006, vol. 66, no. 1, s. 69–76.
- HURSTHOUSE R.: *Applying Virtue Ethics to Our Treatment of the Other Animals*. In: *The Practice of Virtue: Classic and Contemporary Readings in Virtue Ethics*. Ed. J. WELGHMAN. Indianapolis, Hackett Publishing Company Ltd., 2006, s. 136–155.
- HURSTHOUSE R.: *Moral Habituation*. „Oxford Studies in Ancient Philosophy” 1988, vol. 6, s. 201–219.
- HURSTHOUSE R.: *Neo-Aristotelian Ethical Naturalism*. In: *The International Encyclopedia of Ethics*. Ed. H. LAFOLLETTE. (B.m.w.) Blackwell, 2013, s. 1–10.
- HURSTHOUSE R.: *On Virtue Ethics*. Oxford, Oxford University Press, 1999.
- HURSTHOUSE R.: *Virtue Theory and Abortion*. In: *Virtue Ethics*. Eds. R. CRISP, M. SLOTE. Oxford, Oxford University Press, 1997, s. 217–238.
- IRWIN T.: *The Development of Ethics. A Historical and Critical Study*. Vol. 1: *From Socrates to the Reformation*. Oxford, Oxford University Press, 2007.
- IRWIN T.: *Ethics as an Inexact Science: Aristotle’s Ambitions for Moral Theory*. In: *Moral Particularism*. Eds. B. HOOKER, M.O. LITTLE. Oxford–New York, Clarendon Press, 2003, s. 100–129.
- IRWIN T.: *The Metaphysical and Psychological Basis of Aristotle’s Ethics*. In: *Essays on Aristotle’s Ethics*. Ed. A.O. RORTY. Berkeley–Los Angeles–London, University of California Press, 1980, s. 35–54.
- JAEGER W.: *Aristotle. Fundamentals of the History of His Development*. Trans. R. ROBINSON. Oxford, Oxford University Press, 1962.
- JAŚTAL J.: *Arystoteles o sprawiedliwości*. W: *Czy sprawiedliwość jest możliwa?*. Red. D. PROBUCKA. Kraków, Impuls, 2008, s. 139–145.
- JAŚTAL J.: *Etyka cnót, etyka charakteru*. W: *Etyka i charakter*. Red. J. JAŚTAL. Kraków, Aureus, 2004, s. 7–42.
- JAŚTAL J.: *Natura cnoty. Problematyka emocji w neoarystotelesowskiej etyce cnót*. Kraków, Księgarnia Akademicka, 2009.
- KAMIŃSKA S.: *Nieznane oblicze Franza Brentano*. W: *F. BRENTANO: Arystoteles i jego światopogląd*. Przeł. S. KAMIŃSKA. Kraków, Księgarnia Akademicka, 2012, s. 5–22.
- KANT I.: *Krytyka praktycznego rozumu*. Przeł. B. BORNSTEIN. Kęty, Antyk, 2002.
- KANT I.: *Metafizyka moralności*. Przeł. E. NOWAK. Warszawa, WN PWN, 2005.

- KANT I.: *Uzasadnienie metafizyki moralności*. Przeł. M. WARTENBERG. Kęty, Antyk, 2001.
- KARTEZJUSZ: *Rozprawa o metodzie*. Przeł. T. ŻELEŃSKI-BOY. Warszawa, Morex, 1994.
- KENNY A.: *Aquinas on Being*. Oxford, Clarendon Press, 2002.
- KENNY A.: *The Aristotelian Ethics. A Study of the Relationship between the „Eudemian” and „Nicomachean Ethics” of Aristotle*. Oxford, Clarendon Press, 1978.
- KENNY A.: *The Metaphysics of Mind*. Oxford, Oxford University Press, 1989.
- KEON H.: *The Moment of Greyfriars Bobby: The Changing Cultural Position of Animals 1800–1920*. In: *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*. Ed. K. KETE. Oxford–New York, Berg, 2007, s. 25–46.
- KNIGHT K.: *Aristotelian Philosophy. Ethics and Politics from Aristotle to MacIntyre*. Cambridge, Polity Press, 2007.
- KOLNAI A.: *The Ghost of the Naturalistic Fallacy*. „Philosophy” 1980, vol. 55, no. 211, s. 5–16.
- KORSGAARD Ch.M.: *The Relational Nature of the Good*. „Oxford Studies in Metaethics” 2013, vol. 8, no. 1, s. 1–26.
- KORSGAARD Ch.M.: *Self-Constitution. Agency, Identity, and Integrity*. Oxford, Oxford University Press, 2013.
- KORSGAARD Ch.M.: *The Sources of Normativity*. Ed. O. O’NEILL. Cambridge, Cambridge University Press, 1996.
- KRAUT R.: *Against Absolute Goodness*. Oxford–New York, Oxford University Press, 2011.
- KRAUT R.: *Aristotle on the Human Good*. Princeton, Princeton University Press, 1989.
- KRAUT R.: *Desire and the Human Good*. „Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association” 1994, vol. 68, no. 2, s. 39–54.
- KRAUT R.: *What Is Good and Why. The Ethics of Well-Being*. Cambridge, Mass.–London, Harvard University Press, 2007.
- KRISTJÁNSSON K.: *Ten Myths about Character, Virtue and Virtue Education – Plus Three Well-Founded Misgivings*. „British Journal of Educational Studies” 2013, vol. 61, no. 3, s. 1–19.
- LAERTIOS D.: *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*. Przeł. I. KROŃSKA. Oprac. przekładu, przypisy i skorowidz I. KROŃSKA. Wstęp K. LEŚNIAK. Warszawa, PWN, 1988.
- LAWRENCE G.: *The Rationality of Morality*. In: *Virtues and Reasons: Philippa Foot and Moral Theory. Essays in Honour of Philippa Foot*. Eds. R. HURSTHOUSE, G. LAWRENCE, W. QUINN. Oxford, Clarendon Press, 1995, s. 89–147.
- LAZARI-RADEK K. DE: *Czym jest przyjemność? – Czy definicja Henry’ego Sidgwicka jest wciąż aktualna?*. „Etyka” 2014, nr 49, s. 23–40.

- LOUDEN R.B.: *Etyka cnót a stanowisko antyteoretyczne w etyce*. W: *Etyka i charakter*. Red. J. JAŚTAŁ. Kraków, Aureus, 2004, s. 42–64.
- LOUV R.: *Ostatnie dziecko lasu*. Przeł. A. ROGOZIŃSKA. Warszawa, Mamina, 2016.
- LOWE E.J.: *The Possibility of Metaphysics. Substance, Identity and Time*. Oxford, Oxford University Press, 1998.
- LUNDBERG, S.; POLLAK R.A.: *Bargaining and Distribution in Marriage*. „Journal of Economic Perspectives” 1996, vol. 10, no. 4, s. 139–158.
- ŁUKASIEWICZ D.: *Filozofia Tadeusza Czeżowskiego*. Bydgoszcz, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, 2002.
- ŁUKASIEWICZ J.: *O zasadzie sprzeczności u Arystotelesa. Studium krytyczne*. Kraków, Akademia Umiejętności, 1910.
- ŁUKÓW P.: *Wolność i autorytet rozumu. Racjonalność w filozofii moralnej Kanta*. Warszawa, Wydział Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, 1997.
- MACHURA P.: *Dobro a interesy – ku hermeneutyce filozofii praktycznej*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2013, t. 49, nr 4, s. 235–250.
- MACHURA P.: *Dobro a wolność. Wokół teorii możliwości Marthy Nussbaum*. W: „Folia Philosophica”. T. 33. Red. P. ŁACIAK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2015, s. 211–230.
- MACHURA P.: *Goods, Interests and the Language of Morals*. In: *Virtue and Economy. Essays on Morality and Markets*. Eds. A. BIELSKIS, K. KNIGHT. Boulder, Ashgate, 2015, s. 155–170.
- MACHURA P.: *Ideał człowieka-filozofa w koncepcji Alasdaira MacIntyre’a*. Katowice, Śląsk, Uniwersytet Śląski, 2009.
- MACHURA P.: *Luck, Ignorance, and Moral Attitude*. W: „Folia Philosophica”. T. 34. Supplementary volume: *Forms of Criticism in Philosophy and Science*. Red. D. KUBOK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015, s. 231–250.
- MACHURA P.: *Normy, ideały i supererogacja*. W: „Folia Philosophica”. T. 29. Red. P. ŁACIAK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011, s. 277–305.
- MACHURA P.: *Radykalizm cnót. O „rewolucyjnym arystotelizmie” Alasdaira MacIntyre’a*. W: *Etyka u schyłku drugiego tysiąclecia*. Red. J. ZIOBROWSKI. Warszawa, WN Scholar, 2013, s. 164–181.
- MACINTYRE A.: *Arystotelizm rewolucyjny: etyka, opór, utopia*. Przeł. P. MACHURA. „Odra” 2016, nr 5, s. 37–41.
- MACINTYRE A.: *Dependent Rational Animals. Why Human Beings Need the Virtues*. London, Duckworth, 1999.
- MACINTYRE A.: *Dziedzictwo cnoty. Studium z teorii moralności*. Przeł. A. GHMIELEWSKI. Warszawa, PWN, 1996.

- MAGINTYRE A.: *Ethics in the Conflicts of Modernity. An Essay on Desire, Practical Reasoning, and Narrative*. Cambridge, Cambridge University Press, 2016.
- MAGINTYRE A.: *First Principles, Final Ends and Contemporary Philosophical Issues*. In: *The MacIntyre Reader*. Ed. K. KNIGHT. Cambridge, Polity Press, 1998, s. 171–201.
- MAGINTYRE A.: *Hume on „Is” and „Ought”*. In: IDEM: *Against the Self-Images of the Age. Essays on Ideology and Philosophy*. Notre Dame, University of Notre Dame Press, 2001, s. 109–124.
- MAGINTYRE A.: *Moral Philosophy and Contemporary Social Practice: What Holds Them Apart?*. In: IDEM: *The Tasks of Philosophy. Selected Essays*. Vol. 1. Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s. 104–122.
- MAGINTYRE A.: *A Partial Response to My Critics*. In: *After MacIntyre*. Eds. J. HORTON, S. MENDUS. Cambridge, Polity Press, 1994, s. 283–304.
- MAGINTYRE A.: *Plain Persons and Moral Philosophy: Rules, Virtues and Goods*. In: *The MacIntyre Reader*. Ed. K. KNIGHT. Cambridge, Polity Press, 1998, s. 136–152.
- MAGINTYRE A.: *Różne rozumienia arystotelizmu: Arystoteles przeciw niektórym arystotelikom renesansowym*. Przeł. P. MAGHURA. W: A. MAGINTYRE: *Etyka i polityka*. Red. A. GHMIELEWSKI. Warszawa, PWN, 2009, s. 51–71.
- MAGINTYRE A.: *Struktury społeczne i ich zagrożenie dla moralnej sprawczości*. Przeł. A. GHMIELEWSKI. W: A. MAGINTYRE: *Etyka i polityka*. Red. A. GHMIELEWSKI. Warszawa, PWN, 2009, s. 270–291.
- MAGINTYRE A.: *„Sôphrosunê”: How a Virtue Can Become Socially Disruptive*. „Midwest Studies in Philosophy” 1988, vol. 13, s. 1–11.
- MAGINTYRE A.: *Three Rival Version of Moral Enquiry: Encyclopaedia, Genealogy, and Tradition. Being Gifford Lectures Delivered in the University od Edinburgh in 1988*. Notre Dame, Notre Dame University Press, 1990.
- MAGINTYRE A., DUNNE J.: *Alasdair MacIntyre on Education: In Dialogue with Joseph Dunne*. „Journal of Philosophy of Education” 2002, vol. 36, no. 1, s. 1–19.
- MAKOWSKI P.: *„Dynamis”*. *Metafizyczne pojęcie możliwości i jego rola w filozofii praktycznej Arystotelesa*. „Diametros” 2012, nr 33, s. 76–100.
- MALAFOURIS L.: *How Things Shape the Mind: A Theory of Material Engagement*. Cambridge, Mass., MIT Press, 2013.
- MAŁEK M.: *Liberalizm etyczny Johna Stuarta Milla. Współczesne ujęcia u Johna Graya i Petera Singera*. Wrocław 2010.
- MANDEVILLE B.: *Bajka o pszczołach*. Przeł. A. GLINGZANKA. Warszawa, PWN, 1957.

- MASON J.: *Animals. From Souls and the Sacred in Prehistoric Times to Symbols and Slaves in Antiquity*. In: *A Cultural History of Animals in Antiquity*. Ed. L. KALOF. Oxford–New York, Berg, 2007, s. 17–46.
- MAUSS M.: *Szkic o darze. Forma i podstawa wymiany w społecznościach archaicznych*. W: IDEM: *Socjologia i antropologia*. Przeł. M. KRÓL, K. POMIAN, J. SZACKI. Warszawa, PWN, 1973, s. 211–331.
- MAZUR T.: *Współczesna praktyka stoicka*. „Przegląd Filozoficzny” 2010, nr 2 (74), s. 235–250.
- MCDOWELL J.: *Two Sorts of Naturalism*. In: *Virtues and Reasons: Philippa Foot and Moral Theory. Essays in Honour of Philippa Foot*. Eds. R. HURSTHOUSE, G. LAWRENCE, W. QUINN. Oxford, Clarendon Press, 1995, s. 150–179.
- MCMAHON D.M.: *Happiness. A History*. New York, Atlantic Monthly Press, 2006.
- MEIKLE S.: *Aristotle’s Economic Thought*. Oxford, Clarendon Press, 1995.
- MIDGLEY M.: *Beast and Man. The Roots of Human Nature*. London and New York, Routledge, 2006.
- MILL J.S.: *O naturze*. Przeł. M. WARGHALA. Warszawa, Fundacja Res Publica im. Henryka Krzeczковского, 2008.
- MILL J.S.: *Utylitaryzm*. Przeł. M. OSSOWSKA. W: J.S. MILL: *Utylitaryzm. O wolności*. Warszawa, PWN, 1959, s. 3–88.
- MŁKOWSKI M.: „Może powinienem prowadzić kartotekę...”. *Kartoteka Różewicza i problem tożsamości osobowej*. W: *Literatura i filozofia*. Red. A. GŁĄB. Warszawa, Semper, 2011, s. 307–316.
- MISCHEL W.: *Introduction to Personality*. New York, Rinehart and Winston, 1976.
- MOORE G.: *Virtue at Work. Ethics for Individuals, Managers, and Organizations*. Oxford, Oxford University Press, 2017.
- MOORE G.E.: *The Refutation of Idealism*. „Mind” 1903, no. 12, s. 433–453.
- MOORE G.E.: *Zasady etyki*. Przeł. G. ZNAMIEROWSKI. Warszawa, Ediciones Altaya Polska–De Agostini Polska, 2003.
- MUNOZ-DARDE V.: *Is the Family to Be Abolished Then?*. „Proceedings of the Aristotelian Society. New Series” 1999, vol. 99, s. 37–56.
- MURDOCH I.: *Prymat dobra*. Przeł. A. PAWELEC. Kraków, Znak, 1996.
- NAGEL Th.: *Aristotle on Eudaimonia*. In: *Essays on Aristotle’s Ethics*. Ed. A.O. RORTY. Berkeley–Los Angeles–London, University of California Press, 1980, s. 7–14.
- NEDERMAN G.J.: *Man at Work: Poesis, Politics and Labor in Aristotle and Some Aristotelians*. „Analyse & Kritik” 2008, no. 1, s. 17–31.
- NEHAMAS A.: *The Good of Friendship*. „Proceedings of the Aristotelian Society” 2010, vol. 110, part 3, s. 267–294.

- Normativity*. Ed. J. DANCY. Oxford, Blackwell Publishers Ltd., 2000.
- NOWELL-SMITH P.H.: *Ethics*. Harmondsworth, Penguin Books, 1956.
- NUSSBAUM M.C.: *Aristotelian Social Democracy*. In: *Liberalism and the Good*. Eds. R.B. DOUGLASS, G.M. MARA, H.S. RICHARDSON. New York–London, Routledge, 1990, s. 203–252.
- NUSSBAUM M.C.: *Aristotle on Human Nature and the Foundations of Ethics*. In: *World, Mind, and Ethics. Essays on the Ethical Philosophy of Bernard Williams*. Eds. J.E.J. ALTHAM, R. HARRISON. Cambridge–New York–Melbourne, Cambridge University Press, 1995, s. 86–131.
- NUSSBAUM M.C.: *Comment*. In: J.J. THOMSON: *Goodness and Advice*. Ed. A. GUTMAN. Princeton, Princeton University Press, 2001, s. 97–125.
- NUSSBAUM M.C.: *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge, MA–London, The Belknap Press of Harvard University Press, 2011.
- NUSSBAUM M.C.: *The Fragility of Goodness. Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy*. Cambridge, New York, Cambridge University Press, 2006.
- NUSSBAUM M.C.: *Frontiers of Justice. Disability, Nationality, Species Membership*. Cambridge, Mass.–London, The Belknap Press of Harvard University Press, 2007.
- NUSSBAUM M.C.: *The Good as Discipline, the Good as Freedom*. In: *Ethics of Consumption*. Eds. D.A. CROCKER, T. LINDEN. Lanham–Boulder–New York–Oxford, Rowan & Littlefield Publishers, Inc., 1998, s. 312–341.
- NUSSBAUM M.C.: *Hiding from Humanity: Disgust, Shame and Law*. Princeton–London, Princeton University Press, 2004.
- NUSSBAUM M.C.: *Human Functioning and Social Justice. In Defence of Aristotelian Essentialism*. „Political Theory” 1992, vol. 20, no. 2, s. 202–246.
- NUSSBAUM M.C.: *Love’s Knowledge. Essays on Philosophy and Literature*. New York–Oxford, Oxford University Press, 1990.
- NUSSBAUM M.C.: *Non-Relative Virtues: An Aristotelian Approach*. In: *The Quality of Life*. Eds. M. NUSSBAUM, A. SEN. Oxford, Clarendon Press, 1997, s. 242–269.
- NUSSBAUM M.C.: *Not for Profit. Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton–Oxford, Princeton University Press, 2010.
- NUSSBAUM M.C.: *Recoiling from Reason*. „The New York Review of Books” 1989, vol. 38, no. 19, s. 36–41.
- NUSSBAUM M.C.: *Upheavals of Thought. The Intelligence of Emotions*. Cambridge, Cambridge University Press, 2001.
- NUSSBAUM M.C.: *Virtue Ethics: A Misleading Category?*. „The Journal of Ethics” 1999, vol. 3, no. 3, s. 163–201.
- NUSSBAUM M.C.: *Women and Human Development. The Capabilities Approach*. Cambridge, Cambridge University Press, 2000.

- NUSSBAUM M.C.: *W trosce o człowieczeństwo. Klasyczna obrona reformy kształcenia ogólnego*. Przeł. A. MĘCZKOWSKA. Wrocław, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, 2008.
- NUSSBAUM M.C., PUTNAM H.: *Changing Aristotle's Mind*. In: *Essays on Aristotle's „De Anima”*. Eds. M.C. NUSSBAUM, A.O. RORTY. Oxford, Clarendon Press, 1995, s. 27–56.
- OKIN S.M.: *Justice, Gender, and the Family*. [B.m.w.] Basic Books, 1989.
- OLSEN F.: *Family and The Market: A Study of Ideology and Legal Reform*. „Harvard Law Review” 1983, vol. 96, no. 7, s. 1497–1578.
- O'TOOLE J.: *Creating the Good Life. Applying Aristotle's Wisdom to Find Meaning and Happiness*. [B.m.w.] Rodale, 2005.
- OVERALL Gh.: *Why Have Children? The Ethical Debate*. Cambridge, Mass.–London, The MIT Press, 2012.
- PAGE S.: *Good Creation and Demonic Illusions: The Medieval Universe of Creatures*. In: *A Cultural History of Animals in the Medieval Age*. Ed. B. RESL. Oxford–New York, Berg, 2007, s. 27–57.
- PARFIT D.: *On What Matters*. Vol. 1–2. Oxford, Oxford University Press, 2011.
- PASSMORE J.: *Man's Responsibility for Nature*. New York, Scribner's, 1971.
- PATERSON G., PUGH M.S.: *Introduction to Analytical Thomism*. In: *Analytical Thomism: Traditions in Dialogue*. Eds. G. PATERSON, M.S. PUGH. Aldershot and Burlington, Vt., Ashgate, 2006, s. XIII–XXIII.
- PIEKARSKI R.: *Różnice w rozumieniu dzielności u Arystotelesa oraz Kanta*. W: *Współczesna etyka cnót: możliwości i ograniczenia*. Red. N. SZUTTA. Warszawa, WN Semper, 2010, s. 159–176.
- PLATON: *Państwo. Prawa*. Przeł. W. WITWICKI. Kęty, Wydawnictwo Antyk, 1997.
- POLANYI K.: *Wielka transformacja. Polityczne i ekonomiczne źródła naszych czasów*. Przeł. M. ZAWADZKA. Warszawa, WN PWN, 2010.
- Post-Analytic Philosophy*. Eds. J. RAJGHMAN, G. WEST. New York, Columbia University Press, 1985.
- PRINZ J.: *The Normativity Challenge: Cultural Psychology Provides the Real Thread to Virtue Ethics*. „Journal of Ethics” 2009, vol. 13, s. 117–144.
- PURGELL S.: *Natural Goodness and the Normativity Challenge: Happiness Across Cultures*. „American Catholic Philosophical Association” 2014, vol. 87, s. 183–194.
- PUTNAM H.: *Philosophy and Our Mental Life*. In: IDEM: *Mind, Language and Reality: Philosophical Papers*. Vol. 2. Cambridge, Cambridge University Press, 1974, s. 429–440.

- The Quality of Life*. Eds. M.C. NUSSBAUM, A. SEN. Oxford, Clarendon Press, 1997.
- RABEN K.: *From Sheep to Meat, from Pets to People: Animal Domestication 1600–1800*. In: *A Cultural History of Animals in the Age of Enlightenment*. Ed. M. SENIOR. Oxford–New York, Berg, 2007, s. 73–100.
- RABINOWICZ W.: *Relacje wartości*. „Etyka” 2009, nr 42, s. 85–120.
- RASMUSSEN D.B.: *Human Flourishing and the Appeal to Human Nature*. „Social Philosophy and Policy” 1999, vol. 16, issue 1, s. 1–43.
- RASMUSSEN D., DEN UYL D.: *Liberty and Nature: An Aristotelian Defence of Liberal Order*. La Salle, Open Court, 1991.
- RAWLS J.: *Teoria sprawiedliwości*. Przeł. M. PANUFIK, J. PASEK, A. ROMANIUK. Warszawa, PWN, 2009.
- RAZ J.: *Explaining Normativity: On Rationality and the Justification of Reason*. In: *Normativity*. Ed. J. DANCY. Oxford, Blackwell Publishers Ltd., 2000, s. 34–59.
- REALE G.: *Historia filozofii starożytnej*. T. 2. Przeł. E.I. ZIELIŃSKI. Lublin, RW KUL, 1997.
- REDGRAVE K.: *All Happy Families Are Not Alike: A Feminist Aristotelian Perspective on the Good Family*. London Metropolitan University, 2014. http://repository.londonmet.ac.uk/993/1/RedgraveKim_AllHappyFamiliesAreNotAlike.pdf (dostęp: 1.07.2018).
- RICHARDSON H.S.: *Desire and the Good in „De Anima”*. In: *Essays on Aristotle’s „De Anima”*. Eds. M.C. NUSSBAUM, A.O. RORTY. Oxford, Clarendon Press, 1995, s. 381–399.
- RICHARDSON LEAR G.: *Happy Lives and the Highest Good. An Essay on Aristotle’s „Nicomachean Ethics”*. Princeton and London, Princeton University Press, 2004.
- RORTY A.: *On Being Rational*. „Ratio” 2009, vol. 22, issue 3, s. 350–358.
- RUSS J.: *Współczesna myśl etyczna*. Przeł. A. KURYS. Warszawa, Instytut Wydawniczy PAX, 2006.
- RUSSELL D.C.: *Arystotelesowska teoria cnoty: po debacie na temat „osoba – sytuacja”*. W: *W poszukiwaniu moralnego charakteru*. Red. N. SZUTTA, A. SZUTTA. Lublin, Academicon, 2015, s. 291–329.
- RUSSELL D.C.: *Happiness for Humans*. Oxford, Oxford University Press, 2012.
- SAVATER F.: *Proste pytania*. Przeł. S. JĘDRUSIAK. Kraków, Universitas, 2000.
- SCANLON Th.M.: *What We Owe to Each Other*. Cambridge, Massachusetts–London, The Belknap Press of Harvard University Press, 1998.
- SCHEFFLER S.: *Morality Through Thick and Thin: A Critical Notice of „Ethics and the Limits of Philosophy”*. „The Philosophical Review” 1987, vol. 96, s. 411–434.

- SCHELER M.: *O rehabilitacji cnoty*. Przeł. R. INGARDEN, S. KOŁACZKOWSKI. Warszawa, Instytut Literacki, 1937.
- SCHNÄDELBACH H.: *Co to jest neoarystotelizm?*. W: IDEM: *Rozum i historia. Rozprawy i odczyty 1*. Przeł. K. KRZEMIENIOWA. Warszawa, Oficyna Naukowa, 2001, s. 160–189.
- SCHNEEWIND J.B.: *Comment*. In: J.J. THOMSON: *Goodness and Advice*. Ed. A. GUTMAN. Princeton, Princeton University Press, 2001, s. 126–131.
- SCHROEDER T., ARPALY N.: *Alienation and Externalism*. „Canadian Journal of Philosophy” 1999, vol. 29, no. 3, s. 371–387.
- SEARLE J.: *Jak wywieść „powinien” z „jest”*. „Etyka” 1978, nr 16, s. 163–177.
- SEHGAL R.: *Is Aristotelian Capitalism Possible?*. In: *Virtue and Economy. Essays on Morality and Markets*. Eds. A. BIELSKIS, K. KNIGHT. Farnham–Burlington, Ashgate, 2015, s. 55–72.
- SEN A.: *Capability and Well-Being*. In: *The Quality of Life*. Eds. M.C. NUSSBAUM, A. SEN. Oxford, 1993, s. 30–53.
- SEN A.: *Rozwój i wolność*. Przeł. J. ŁOZIŃSKI. Poznań, Zysk i S-ka, 2002.
- SHAFFER-LANDAU R.: *On the Evaluation of Rationality*. „The Southern Journal of Philosophy” 2003, vol. 41, s. 137–140.
- SHERMAN N.: *„Będziecie przerażeni”*. *Stoicka lekcja na temat strachu*. Przeł. P. KRAJEWSKI. W: *Współczesna etyka cnót: możliwości i ograniczenia*. Red. N. SZUTTA. Warszawa, WN Semper, 2010, s. 247–276.
- SHERMAN N.: *The Virtues of Common Pursuit*. „Philosophy and Phenomenological Research” 1993, vol. 53, no. 2, s. 277–299.
- SINNOT-ARMSTRONG W.: *Emotion and Reliability in Moral Psychology*. „Emotion Review” 2011, vol. 3, no. 3, s. 288–289.
- SLIWA P.: *Moral Understanding as Knowing Right from Wrong*. „Ethics” 2017, no. 127, s. 521–552.
- SLOTE M.: *The Dualism of the Ethical*. „Philosophical Issues” 2005, vol. 15, s. 509–517.
- SLOTE M.: *Etyka cnót – odwołanie się do podmiotu*. W: *Etyka i charakter*. Red. J. JAŚTAŁ. Kraków, Aureus, 2004, s. 165–190.
- SMITH PANGLE L.: *Aristotle and the Philosophy of Friendship*. Cambridge, Cambridge University Press, 2002.
- SNOW N.E.: *Etyka cnót kontratakuje. Odpowiedź na zarzuty sytuacjonistów*. Przeł. P. KRAJEWSKI. W: *W poszukiwaniu moralnego charakteru*. Red. N. SZUTTA, A. SZUTTA. Lublin, Academicon, 2015, s. 35–72.
- SOLOMON R.C.: *Ethics and Excellence. Cooperation and Integrity in Business*. Oxford, Oxford University Press, 1993.
- SORABJI R.: *Self. Ancient and Modern Insights about Individuality, Life, and Death*. Chicago, The University of Chicago Press, 2006.
- SPEMANN R., LÖW R.: *Cele naturalne. Dzieje i ponowne odkrycie myślenia teleologicznego*. Przeł. A. PÓŁTAWSKI. Warszawa, Oficyna Naukowa, 2008.

- STELMACH J.: *Błąd naturalistyczny i antynaturalistyczny w dyskursie normatywnym*. W: *Fenomen normatywności*. Red. A. BROŻEK, B. BROŻEK, J. STELMACH. Kraków, Copernicus Center Press, 2013, s. 195–204.
- SUNDER M.: *Piercing the Veil*. „Yale Law Journal” 2003, no. 112, s. 1399–1472.
- SVAVARSDÓTTIR S.: *Evaluations of Rationality*. „The Southern Journal of Philosophy” 2003, vol. 41, s. 121–136.
- SZUBKA T.: *Filozofia analityczna. Koncepcje, metody, ograniczenia*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009.
- SZUTTA N.: *Czy istnieje coś, co zwiemy moralnym charakterem i cnotą?*. Lublin, Akademicon, 2017.
- SZUTTA N.: *Dyskusja z sytuacjonistyczną krytyką etyki cnót. Odpowiedź na zarzuty Gilberta Harmana*. W: *Etyka u schyłku drugiego tysiąclecia*. Red. J. ZIOBROWSKI. Warszawa, WN Scholar, 2013, s. 243–255.
- SZUTTA N.: *Wprowadzenie, czyli o co chodzi w dyskusji nad moralnym charakterem*. W: *W poszukiwaniu moralnego charakteru*. Red. N. SZUTTA, A. SZUTTA. Lublin, Academicon, 2015, s. 13–34.
- SZUTTA N.: *Współczesna etyka cnót. Projekt nowej etyki?*. Gdańsk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2007.
- ŚLĘCZEK-GZAKON D.: *Gilotyna Hume’a*. W: „Folia Philosophica”. T. 10. Red. J. BAŃKA. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1992, s. 147–159.
- TAHKO T.E.: *In Defence of Aristotelian Metaphysics*. In: *Contemporary Aristotelian Metaphysics*. Ed. T.E. TAHKO. Cambridge, Cambridge University Press, 2012, s. 26–43.
- TAHKO T.E.: *The Aristotelian Method and Aristotelian Metaphysics*. In: *An Anthology of Philosophical Studies*. Ed. P. HANNA. Athens, Atiner, 2008, s. 53–63.
- TARSKI A.: *Semantyczna definicja prawdy i podstawy semantyki*. W: IDEM: *Pisma logiczno-filozoficzne*. T. 1: *Prawda*. Warszawa, WN PWN, 1995, s. 228–282.
- TATARKIEWICZ W.: *Trzy etyki. Studium z Arystotelesa*. W: IDEM: *Pisma z etyki i teorii szczęścia*. Wrocław 1992, s. 324–338.
- TATARKIEWICZ W.: *Układ pojęć w filozofii Arystotelesa*. Przeł. I. DĄBSKA. Warszawa, PWN, 1978.
- TAYLOR A.E.: *Aristotle*. London and Edinburgh, T.G. & E.G. Jack, Ltd.–T. Nelson & Sons, Ltd., 1919.
- TAYLOR Ch.: *Etyka autentyczności*. Przeł. A. PAWELEC. Kraków, Znak, 2002.
- TAYLOR Ch.: *Modern Social Imaginaries*. Durham and London, Duke University Press, 2004.

- TAYLOR Ch.: *Moralna topografia jaźni*. Przeł. P. RYMARCZYK, T. SZUBKA. W: *Komunitarianie. Wybór tekstów*. Red. P. ŚPIEWAK. Warszawa, Aletheia, 2004, s. 237–262.
- TAYLOR Ch.: *Źródła podmiotowości. Narodziny tożsamości nowoczesnej*. Przeł. M. GRUSZCZYŃSKI i inni. Warszawa, PWN, 2001.
- Thick Concepts*. Ed. S. KIRGHIN. Oxford, Oxford University Press, 2013.
- THOMPSON A.: *Reconciling Themes in Neo-Aristotelian Meta-Ethics*. „The Journal of Value Inquiry” 2007, vol. 41, s. 245–264.
- THOMPSON E.P.: *The Moral Economy of the English Crowd in the Eighteenth Century*. „Past & Present” 1971, no. 50, s. 76–136.
- THOMPSON M.: *The Representation of Life*. In: *Virtues and Reasons*. Eds. R. HURSTHOUSE, G. LAWRENCE, W. QUINN. Oxford, Clarendon Press, 1995, s. 247–296.
- THOMSON J.J.: *A Defence of Abortion*. „Philosophy & Public Affairs” 1971, vol. 1, no. 1, s. 47–66.
- THOMSON J.J.: *Goodness and Advice*. Ed. A. GUTMAN. Princeton, Princeton University Press, 2001.
- THOMSON J.J.: *Goodness and Utilitarianism*. „Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association” 1994, vol. 67, no. 4, s. 7–21.
- THOMSON J.J.: *Killing, Letting Die, and the Trolley Problem*. „The Monist” 1976, vol. 59, no. 2, s. 204–217.
- THOMSON J.J.: *The Legacy of „Principia”*. „The Southwestern Journal of Philosophy” 2003, vol. 41, s. 62–82.
- THOMSON J.J.: *The Right and The Good*. „The Journal of Philosophy” 1997, vol. 94, no. 6, s. 273–298.
- THOMSON J.J.: *The Trolley Problem*. „Yale Law Journal” 1985, vol. 94, no. 6, s. 1395–1415.
- TIBERIUS V.: *In Defence of Reflection*. „Philosophical Issues” 2013, vol. 23, issue 1, s. 223–243.
- TOMASELLO M.: *Dlaczego współpracujemy*. Przeł. Ł. KWIATEK. Kraków, Copernicus Center Press, 2016.
- TOMASZ Z AKWINU: *Dysputy problemowe „O pożądaniu dobra i o woli”*. W: IDEM: *De Bono. O dobru*. Przeł. A. BIAŁEK. Lublin, Wydawnictwo KUL, 2010, s. 71–181.
- TOMASZ Z AKWINU: *Traktat o cnotach*. Przeł. W. GALEWICZ. Kęty, Antyk, 2006.
- TYMIENIECKA A.-T.: *The New Enlightenment*. „Analecta Husserliana. The Yearbook of Phenomenological Research” 2010, vol. 105, s. 7–15.
- VEATCH H.B.: *Rational Man. A Modern Interpretation of Aristotelian Ethics*. Indianapolis, Liberty Fund, 2003.
- VOGELIN E.: *Arystoteles*. Przeł. M.J. CZARNECKI. Warszawa, Teologia Polityczna, 2011.

- WAAL F. DE: *Good Natured. The Origins of Right and Wrong in Humans and Other Animals*. Cambridge, Mass.–London, Harvard University Press, 2003.
- WALLACE J.D.: *Virtues and Vices*. Ithaca–New York, Cornell University Press, 1978.
- WALLAGH J.R.: *Contemporary Aristotelianism*. „Political Theory” 1992, vol. 20, no. 4, s. 613–641.
- WALZER M.: *Sfery sprawiedliwości. Obrona pluralizmu i równości*. Przeł. M. SZCZUBIAŁKA. Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2007.
- WARMBIER A.: *Arystotelesowska etyka cnót i posthumanistyczny projekt doskonalenia natury ludzkiej*. „Ethos” 2015, 28, nr 3, s. 95–113.
- WARNOCK M.: *Ethics since 1900*. Oxford–London–New York, Oxford University Press, 1978.
- WESSON C.B.: *Household and Hegemony: Early Greek Prestige Goods, Symbolic Capital and Social Power*. Lincoln, NE, University of Nebraska Press, 2008.
- WHITE N.: *Filozofia szczęścia od Platona do Skinnera*. Przeł. M. CHOJNACKI. Kraków, WAM, 2008.
- WIECZOREK K.: *Logiczne i empiryczne równie pochyłe*. W: „Folia Philosophica”. T. 30. Red. P. ŁAGIAK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 239–258.
- WIECZOREK K.: *Mechanizmy „staczania się” po równi pochyłej*. „Filozofia Nauki” 2011, t. 2, s. 63–83.
- WILEJCZYK M.: *Stanowisko moralne starożytnych cyników, czyli hartowanie duszy nieprzyjemnością, trudem, niewygoda, bólem*. „Etyka” 2010, nr 43, s. 111–124.
- WILKES K.V.: *Psuchē versus the Mind*. In: *Essays on Aristotle’s „De Anima”*. Eds. M.C. NUSSBAUM, A.O. RORTY. Oxford, Clarendon Press, 1995, s. 109–128.
- WILLIAMS B.: *Ethics and the Limits of Philosophy*. London, Fontana Press/Collins, 1985.
- WILLIAMS B.: *Justice as a Virtue*. In: *Essays on Aristotle’s Ethics*. Ed. A.O. RORTY. Berkeley–Los Angeles–London, University of California Press, 1980, s. 189–200.
- WILLIAMS B.: *Moralność. Wprowadzenie do etyki*. Przeł. M. HERNIK. Warszawa, Aletheia, 2000.
- WILLIAMS B.: *Shame and Necessity*. Berkeley–Los Angeles–London, University of California Press, 1993.
- WILLIAMS B.: *Traf moralny*. W: IDEM: *Ile wolności powinna mieć wola*. Przeł. T. BASZNAK, T. DULIŃSKI, M. SZCZUBIAŁKA. Warszawa, Fundacja Aletheia, 1999, s. 215–238.
- WILLIAMS B.: *Wewnętrzne i zewnętrzne racje do działania*. Przeł. A. ŁUKOMSKA. „Etyka” 2010, nr 43, s. 7–13.

- WILLIAMS B.: *What Might Philosophy Become?*. In: IDEM: *Philosophy as a Humanistic Discipline*. Ed. A.W. MOORE. Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2006, s. 200–213.
- WIŚNIEWSKI R.: *Możliwość probabilizmu etycznego*. Toruń, Wydawnictwo UMK, 1992.
- WIŚNIEWSKI R.: *Władysław Tatarkiewicz jako arystotelik*. „Heksis” 1997, nr 4 (13), s. 12–27.
- WITTGENSTEIN L.: *Tractatus logico-philosophicus*. Przeł. B. WOLNIEWICZ. Warszawa, WN PWN, 2002.
- WOHLLEBEN P.: *Sekretne życie drzew*. Przeł. E. KOCHANOWSKA. Kraków, Otwarte, 2016.
- WOJEWODA M.: *Pluralizm aksjologiczny i jego implikacje we współczesnej filozofii religii*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010.
- WOJTYŁA K.: *Elementarz etyczny*. Lublin, Towarzystwo Naukowe KUL, 1999.
- WOLBERT L.S., RUYTER D.J. DE, SCHINKEL A.: *Formal Criteria for the Concept of Human Flourishing: The First Step in Defending Flourishing as an Ideal Aim of Education*. „Ethics and Education” 2015, vol. 10, issue 1, s. 118–129.
- WOLEŃSKI J.: *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska*. Warszawa, PWN, 1985.
- WOLF S.: *Happiness and Meaning: Two Aspects of the Good Life*. „Social Philosophy and Policy” 1997, vol. 14, issue 1, s. 207–225.
- WOLF S.: *Meaning in Life and Why It Matters*. Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2010.
- WOLF S.: *Moral Psychology and the Unity of the Virtues*. „Ratio” 2007, vol. 20, no. 2, s. 145–167.
- WOLNIEWICZ B.: *O „Traktacie”*. W: L. WITTGENSTEIN: *Tractatus logico-philosophicus*. Przeł. B. WOLNIEWICZ. Warszawa, WN PWN, 2002, s. VII–XLII.
- W poszukiwaniu moralnego charakteru*. Red. N. SZUTTA, A. SZUTTA. Lublin, Academicon, 2015.
- YEOMAN R.: *Conceptualising Meaningful Work as a Fundamental Human Need*. „Journal of Business Ethics” 2014, vol. 125, no. 2, s. 235–251.
- YOUNG M.A.: *Negotiating the Good Life: Aristotle and the Civil Society*. Aldershot–Burlington, Ashgate, 2005.
- ZAŁUSKI W.: *Błąd naturalistyczny*. W: *Studia z filozofii prawa*. T. 2. Red. J. STELMACH. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2003, s. 111–121.
- ZIMMERMAN M.J.: *Moral Responsibility and Ignorance*. „Ethics” 1997, no. 107, s. 410–426.

Indeks osobowy

- Ackrill John Lloyd 50, 86, 87, 388
Adams Robert Merrihew 196, 256, 279, 293, 388
Adkins Arthur W.H. 37, 83, 388
Agarwal Bina 355, 358, 359, 388
Altham James Edward John 402
Angier Tom 78, 86, 93, 96, 99, 104, 257, 258, 259, 388
Andrzejuk Artur 10, 394
Annas Julia 34, 37, 97, 195, 231, 235, 236, 247, 253, 257, 258, 265, 269, 271, 280, 281, 282, 284, 302, 315, 388
Ansdcombe Elizabeth 10, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 31, 37, 41, 48, 158, 176, 198, 214, 296, 311, 381, 388, 389
Appiah Kwame Anthony 207, 343, 389
Arendt Hannah 10
Arneson Richard J. 371, 389
Arnould Eric J. 353
Arpaly Nomy 148, 222, 224, 225, 226, 227, 240, 389, 405
Arystoteles (Stagiryta) 9, 10, 11, 19, 21, 22, 31, 34, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47-114, 115, 117, 118, 124, 155, 160, 167, 169, 171, 172, 173, 179, 182, 183, 186, 187, 188, 194, 195, 196, 197, 199, 201, 203, 204, 205, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 238, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 251, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 261, 263, 264, 265, 268, 269, 270, 271, 275, 276, 277, 282, 284, 288, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 298, 302, 303, 306, 308, 309, 310, 314, 315, 322, 323, 324, 329, 330, 331, 334, 335, 341, 342, 343, 344, 347, 351, 352, 356, 359, 360, 361, 364, 366, 374, 376, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 387, 388, 390, 391, 395
Athanassoulis Nafsika 269 389
Audi Robert 98, 245, 249, 250, 374, 389
Austin John Langshaw 15, 20, 389
Ayer Alfred Jules 237
Bach Johann Sebastian 162, 262
Balcerowicz Piotr 246, 389
Baldwin Thomas 131, 389
Banach Stefan 214
Barney Rachel 77, 78, 81, 82, 389
Baszniak Tadeusz 23, 319, 408
Beadle Ron 361, 367, 368, 370, 371, 372, 389

- Becker Gary S. 354, 356, 390
 Bentham Jeremy 46, 133, 217,
 218, 219, 220, 221, 225, 319,
 343, 390
 Bańka Józef 127, 406
 Ben-Ze'ev Aaron 363, 390
 Berges Sandrine 341, 390
 Berti Enrico 41, 43, 45, 46, 390
 Białek Aleksander 56, 199, 407
 Bielskis Andrius 219, 366, 399,
 405
 Blackburn Simon 45, 390
 Blackledge Paul 38, 390
 Booth William James 35, 390
 Bornstein Benedykt 155, 397
 Bourdieu Pierre 13, 165, 289,
 302, 326, 383, 390
 Brandt Richard B. 225, 226, 227,
 390
 Brantz Dorothea 320, 390
 Breen Keith 371, 390
 Brentano Franz 48, 49, 51, 127,
 390, 397
 Broadie Sarah 37, 79, 85, 89, 90,
 95, 234, 259, 260, 269, 295,
 308, 324, 390, 391
 Broome John 148, 391
 Brożek Anna 127, 391, 393, 406
 Brożek Bartosz 127, 391, 393, 406
 Burnyeat M.F. 58, 61, 391
 Butler Travis 63, 391
 Bywater Ingram 387

 Caputo John D. 36, 391
 Carr David 377, 391
 Carrier L.S. 50, 56, 66, 391
 Casebeer Willam D. 39, 177, 182,
 189, 194, 391
 Cashdollar Stanford 37, 391
 Chalmers David 152, 391
 Chang Ruth 222, 391
 Chappell Timothy 71, 168, 169,
 171, 172, 391
 Chmielewski Adam 26, 39, 128,
 235, 236, 399, 400
 Chojnacki Marek 89, 218, 408
 Chwedeńczuk Bogdan 20, 389
 Churchland Patricia S. 182, 184,
 185, 208, 209, 391, 392
 Cohen Gerald Allan 154, 392
 Cohen S. Marc 61, 392
 Collingwood Robin George 42
 Cooper John M. 264, 392
 Copp David 146, 147, 392
 Crisp Roger 220, 278, 397
 Crocker David A. 35, 173, 279,
 330, 402
 Csikszentmihaly Mihaly 258
 Curren Randall 376, 392
 Cyboran Leon 7, 392
 Czarnecki Michał J. 42, 56, 407
 Czeżowski Tadeusz 11, 128, 392

 Damasio Antonio 232, 392
 Dancy Jonathan 147, 150, 164,
 166, 392, 396, 402, 404
 Davidson Donald 22, 60, 114, 392
 Davidson Neil 38, 390
 Davies William 8, 392
 Davis Miles 162, 263
 Dąbmska Izydora 49, 406
 d'Entreves Maurizio Passerin 36,
 393
 DeMello Margo 321, 392
 Den Uyl Douglas 37, 310
 Derrida Jacques 36
 Descartes Rene (Kartezjusz) 57,
 58, 59, 155, 156, 232, 398
 Didymos Arejos 231, 392
 Doris John 266, 268, 392
 Douglass R. Bruce 46, 333, 402
 Driver Julia 21, 392
 Dryla Olga 83, 315, 393
 Dudzińska-Facca Anna 41, 390
 Duliński Tomasz 23, 319, 408
 Dumont Louis 8, 393
 Duncan-Jones Austin 159, 160,
 393
 Dunne Joseph 373, 400
 Dworkin Ronald 341, 346, 393

- Einstein Albert 213, 214
Epikur 96, 393
Everett Caleb 216, 393
- Facca Danilo 41, 390
Feldman Fred 221, 393
Filipczuk Michał 126, 217, 396
Finnis John 21, 393
Fives Allyn 371, 390
Foot Philippa 16, 27, 37, 39, 43,
126, 132, 161, 177, 190, 192,
193, 194, 195, 197, 202, 212,
232, 238, 252, 255, 274, 288,
290, 296, 297, 304, 310, 383,
394
Foucault Michel 293
Franciszek z Asyżu św. 319
Frankfurt Harry G. 151, 230, 239,
255, 287, 394
Freud Sigmund 175
Fritzhand Marek 128
Funkhouser Eric 163, 394
- Gadamer Hans-Georg 10, 36, 42
Galarowicz Jan 109, 393
Galewicz Włodzimierz 265, 407
Garfinkel Alan 60
Gauguin Paul 162, 275
Geach Mary 16, 198, 214, 388,
389, 394
Geach Peter 20, 21, 48, 134, 135,
136, 157, 158, 159, 394
Gert Joshua 150, 151, 394
Geuss Raymond 292, 293, 394
Gewirth Alan 248, 394
Gibbard Allan 127, 394
Gilson Étienne 10
Gill Christopher 71, 391
Glinczanka Agnieszka 8, 400
Głąb Anna 24, 283, 394, 401
Gogacz Mieczysław 10, 394
Gold Natalie 252, 253, 254, 255,
394
Goldstein Irwin 220, 221, 222,
394
- Goodsell Todd L. 360, 363, 365,
395
Gormally Luke 16, 198, 214, 388,
389, 394
Gould Glen 262
Graeber David 207, 337, 345,
361, 370, 395
Grange Joseph 349, 395
Grau Christopher 363, 390
Griffin James 230, 242, 344, 345,
346, 395
Gromska Daniela 31, 50, 63, 93,
94, 97, 107, 124, 196, 211, 257,
294, 335, 374, 379, 387, 395
Grossbard-Shechtman Shoshana A.
355, 395
Gruszczyński Marcin 58, 218,
407
Gryz Jarosław 22, 60, 392
Guenin Louis M. 187, 324, 395
Guerrero Aleksander 317, 318,
319, 324, 395
Gutman Amy 132, 402, 405, 407
Gutowski Piotr 26, 395
- Habermas Jürgen 371
Hacker-Wright John 190, 395
Hadot Pierre 274
Haidt Jonathan 7, 395
Haldane John 22, 48, 59, 161,
198, 311, 346, 356, 357, 363,
381, 395, 396
Halteman James 366, 396
Hanna Patricia 53, 406
Harcourt Edward 162, 163, 166,
396
Hardie W.F.R. 78, 396
Hare Richard M. 28, 150, 186,
230, 238, 319, 396
Harman Gilbert 266, 268, 396
Harrison Ross 402
Hartmann Nicolai 109, 127
Hauser Marc 184
Hausman Daniel M. 228, 232,
344, 396

- Haybron Daniel M. 7, 295, 296, 302, 396
- Hegel Georg Wilhelm Friedrich 184, 237
- Hegejzjasz z Cyreny 223
- Heidegger Martin 10, 43, 64, 164, 213, 242
- Hernik Mikołaj 218, 408
- Hezjod 189
- Hołówka Jacek 151, 230
- Hooker Brad 45, 397
- Hookway Christopher 147, 396
- Horton John 367, 400
- Hostyński Lesław 229, 396
- Houellebecq Michel 337
- Hrdy Sarah Blaffer 192, 209, 396
- Hua Cai 209, 396
- Hume David 17, 124, 125, 126, 127, 128, 131, 145, 149, 197, 217, 396
- Hurka Thomas 266, 296, 297, 299, 396, 397
- Hursthouse Rosalind 28, 37, 104, 173, 177, 179, 195, 240, 241, 243, 246, 247, 250, 278, 299, 321, 322, 325, 397, 398, 401, 407
- Hustvedt Asti 209, 396
- Ingarden Roman 10, 405
- Irwin Terrence H. 45, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 85, 94, 95, 96, 102, 103, 105, 112, 113, 388, 397
- Jaeger Werner 50, 83, 397
- Jaśtal Jacek 26, 30, 31, 89, 93, 97, 98, 238, 241, 249, 388, 389, 393, 397, 399, 405
- Jędrusiak Szymon 10, 404
- Kaczmarek Jacek 162
- Kalof Linda 320, 401
- Kamińska Sonia 48, 49, 390, 397
- Kant Immanuel 28, 57, 58, 96, 105, 119, 147, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 195, 196, 216, 217, 227, 238, 319, 332, 397, 398
- Karpiński Maciej 232
- Kenny Anthony 19, 21, 398
- Keon Hilda 321, 398
- Kete Kathleen 321, 390, 398
- Kirchin Samuel 162, 391, 396
- Klimczyk Justyna 207, 389
- Knight Kelvin 12, 81, 219, 287, 366, 370, 371, 372, 389, 398, 399, 400, 405
- Kochanowska Ewa 194
- Kolnai Aurel 129, 398
- Kołaczkowski Stefan 10, 405
- Könyöt David 361, 389
- Korsgaard Christine M. 144, 145, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 157, 195, 198, 217, 398
- Kotarbiński Tadeusz 128
- Kowalski Tomasz 346, 393
- Krajewski Patryk 33, 266, 268, 405
- Kraut Richard 186, 189, 237, 239, 291, 292, 293, 299, 300, 304, 305, 315, 322, 323, 324, 329, 398
- Krapiec Albert 11, 54, 387
- Krebs Angelika 363, 390
- Kristjánsson Kristján 375, 398
- Kroker Wiesław 289, 326, 390
- Krońska Irena 96, 223, 393, 398
- Król Marcin 337, 401
- Krzemieniowa Krystyna 35, 405
- Kubok Dariusz 25, 399
- Kuryś Agnieszka 34
- Kwiatek Łukasz 347, 407
- Laertios Diogenes 223, 393, 398
- LaFollette Hugh 177, 397
- Lawrence Gavin 173, 190, 194, 299, 398, 401, 407
- Lazari-Radek Katarzyna de 222, 398
- Levy Neil 253, 394

- Leśniak Kazimierz 48, 53, 54, 55,
63, 95, 96, 207, 208, 212, 213,
223, 254, 306, 387, 388, 393,
398
- Linden Toby 35, 173, 279, 330,
402
- Little Margaret Olivia 45, 397
- Locke John 58
- Louden Robert B. 26, 238, 399
- Louv Richard 308, 399
- Löw Reinhard 115, 405
- Lowe E.J. 202, 203, 204, 207,
208, 399
- Lundberg Shelly 355, 399
- Łaciak Piotr 115, 237, 325, 329,
399, 408
- Łoziński Jerzy 7, 35, 405
- Łukasiewicz Jan 10, 399
- Łukasiewicz Dariusz 11, 399
- Łukomska Agata 240, 408
- Łuków Paweł 154, 399
- Machura Piotr 38, 39, 42, 278,
300, 399, 400
- MacIntyre Alasdair 14, 21, 22, 25,
26, 27, 34, 35, 37, 38, 39, 42, 43,
44, 48, 114, 128, 145, 176, 177,
184, 185, 194, 195, 202, 211,
212, 232, 235, 236, 237, 243,
246, 252, 255, 260, 261, 262,
263, 264, 265, 269, 270, 271,
273, 274, 275, 277, 278, 282,
283, 284, 285, 286, 287, 297,
299, 300, 302, 305, 308, 311,
322, 323, 326, 329, 347, 348,
349, 351, 359, 360, 362, 363,
364, 365, 366, 367, 368, 369,
372, 373, 381, 383, 399, 400
- Makowski Piotr 54, 400
- Malafouris Lambros 215, 400
- Malamoud Randy 321, 392
- Małek Monika 220, 400
- Mandeville Bernard 8, 145, 400
- Mara Gerald M. 46, 333, 402
- Margański Janusz 28, 150, 396
- Maritain Jacques 10
- Marks Karl 175, 330, 337
- Maryniarczyk Andrzej 54, 387
- Mason Jim 320, 401
- Mauss Marcel 337, 401
- Mazur Tomasz 33, 401
- Mendus Susan 367, 400
- Męczkowska Astrid 35, 374, 403
- McDowell John 162, 164, 252,
299, 401
- McKeon Richard 80, 388
- McMahon Darrin M. 89, 401
- Meikle Scott 366, 401
- Midgley Mary 177, 183, 202, 401
- Milgram Stanley 266
- Milon 172
- Mill John Stuart 18, 133, 174, 175,
220, 223, 298, 401
- Miłkowski Marcin 152, 283, 286,
391, 401
- Mischel Walter 266, 269, 401
- Mounier Emmanuel 10
- Moore A.W. 23, 409
- Moore Geoff 43, 368, 370, 371,
372, 373, 401
- Moore George Edward 15, 124,
125, 127, 128, 129, 130, 131,
132, 144, 159, 161, 167, 168,
186, 382, 401
- Munoz-Darde Veronique 353, 401
- Murdoch Iris 7, 161, 385, 401
- Nagel Thomas 77, 78, 79, 401
- Nawroczyński Bogdan 217, 390
- Nederman Cary J. 39, 113, 401
- Nehamas Alexander 101, 401
- Netting Robert McC. 353
- Nietzsche Friedrich 175, 177, 343
- Noell Edd S. 366, 396
- Nowak Ewa 119, 153, 217, 397
- Nowak-Młynikowska Agnieszka 7,
395
- Nowell-Smith Patrick H. 19, 182,
185, 402

- Nowotniak Justyna 151, 230, 394
 Nussbaum Martha Craven 7,
 13, 22, 23, 25, 32, 33, 34,
 35, 36, 38, 43, 45, 46, 49,
 50, 51, 58, 60, 61, 62, 63, 64,
 66, 72, 92, 94, 99, 101, 107,
 113, 115, 133, 142, 173, 176,
 177, 178, 197, 202, 217, 233,
 234, 252, 270, 277, 278, 279,
 298, 310, 315, 327, 329-343,
 346, 353, 354, 357, 358, 359,
 374, 375, 376, 381, 383, 391,
 392, 393, 402, 403, 404, 405,
 408
 O'Hear Anthony 161, 396
 Okin Susan Moller 355, 356, 403
 Olsen Frances 355, 403
 O'Neill Onora 144, 392, 398
 Ossowska Maria 128, 132, 223,
 401
 O'Toole James 43, 366, 403
 Overall Christine 52, 403
 Owen G.E.L. 62, 232
 Page Sophie 320, 403
 Panufnik Maciej 159, 335, 404
 Parfit Derek 151, 403
 Pasek Jarosław 159, 335, 404
 Passmore John 183, 403
 Paterson Craig 21, 403
 Pawelec Andrzej 7, 176, 401, 406
 Penderecki Krzysztof 169, 309
 Pettit Philip 133, 222, 391
 Piekarski Romuald 217, 403
 Piotrowicz Ludwik 53, 210, 352,
 388
 Pitagoras z Samos 319
 Platon 72, 75, 83, 84, 91, 232,
 243, 281, 343, 403
 Podbielski Henryk 67, 231, 388
 Pollak Robert A. 355, 399
 Polanyi Karl 176, 403
 Pomian Krzysztof 337, 401
 Póltawski Andrzej 115, 405
 Prinz Jesse 179, 403
 Probucka Dorota 97, 397
 Pugh Matthew S. 21, 403
 Purcell Sebastian 179, 180, 207,
 403
 Purinton Jeffrey 78
 Putnam Hilary 58, 60, 61, 63, 66,
 403
 Quine Willard Van Orman 15
 Quinn Warren 173, 299, 401, 407
 Raben Karen 320, 321, 404
 Rabinowicz Włodek 226, 404
 Rajchman John 23, 403
 Ramanujan Srinivasa 214
 Rasmussen Douglas 37, 181, 194,
 198, 310, 404
 Rawls John 12, 159, 197, 199,
 234, 314, 330, 331, 332, 335,
 345, 346, 404
 Raz Joseph 147, 148, 404
 Reale Giovanni 48, 54, 404
 Redgrave Kim 365, 366, 404
 Resl Brigitte 320, 403
 Richardson Henry S. 46, 333,
 402, 404
 Richardson Lear Gabriel 78, 404
 Ricoeur Paul 284
 Robinson Richard 50, 397
 Rogozińska Anna 308, 399
 Romaniuk Adam 159, 335, 404
 Rorty Amelie Oxenberg 50, 58,
 388, 391, 392, 393, 397, 401,
 403, 404, 408
 Rorty Richard 16, 299
 Ross William David 62, 80, 95,
 227, 231, 257, 294, 308, 387,
 388
 Rowe Christopher 79, 80, 89, 95,
 234, 257, 294, 388, 390, 391
 Russ Jacqueline 34, 404
 Russell Bertrand 15
 Russell Daniel C. 37, 245, 251,
 252, 255, 269, 270, 272, 273,

- 289, 290, 296, 297, 329, 383, 404
- Ruyter Doret J. de 298
- Ryle Gilbert 15
- Rymarczyk Piotr 116, 407
- Ryszkiewicz Marcin 192, 396
- Salkaver Stephen 37
- Santayana George 24
- Savater Fernando 10, 404
- Searle John 143, 161, 405
- Sehgal Rajeev 366, 405
- Sedley David 77, 389
- Sen Amartya 7, 35, 133, 197, 315, 329, 330, 337, 338, 402, 404, 405
- Scanlon Thomas M. 151, 153, 404
- Scheffler Samuel 162, 222, 391, 404
- Scheler Max 9, 10, 127, 405
- Schnädelbach Herbert 35, 36, 39, 46, 405
- Schinkel Anders 298
- Schneewind Jerome B. 143, 405
- Schroeder Timothy 222, 224, 225, 226, 227, 240, 389, 405
- Schweitzer Albert 319
- Senior Matthew 320, 404
- Shafer-Landau Russ 149, 405
- Sherman Nancy 33, 268, 347, 405
- Skorzeny Otto 171
- Sidgwick Henry 16, 17, 18, 222
- Singer Peter 220, 320, 321
- Sinnott-Armstrong Walter 235, 405
- Siwek Paweł 51, 53, 61, 195, 207, 387
- Sliwa Paulina 178, 405
- Slote Michael 149, 238, 278, 397, 405
- Smith Michael 222, 391
- Smith Pangle Lorraine 100, 102, 322, 405
- Smuts Aaron 363, 390
- Snow Nancy E. 266, 268, 269, 405
- Solomon Robert C. 35, 43, 366, 367, 405
- Solon 294
- Sorabji Richard 251, 405
- Spaemann Robert 115, 405
- Stanosz Barbara 22, 60, 392
- Stelmach Jerzy 127, 143, 144, 391, 393, 406, 409
- Stevenson Charles L. 167
- Stirner Max 343
- Strawson Peter F. 15
- Sunder Madhavi 36, 406
- Svavarsdóttir Sigrún 149, 406
- Szabó Zoltán 135
- Szacki Jerzy 337, 401
- Szczubiałka Michał 23, 162, 314, 319, 408
- Szubka Tadeusz 15, 20, 25, 26, 116, 395, 406, 407
- Szutta Artur 245, 404, 405, 406, 409
- Szutta Natasza 26, 31, 33, 217, 245, 266, 268, 403, 404, 405, 406, 409
- Ślęczek-Czakon Danuta 127, 406
- Śpiewak Paweł 116, 407
- Tahko Tuomas E. 53, 55, 187, 202, 205, 207, 208, 392, 395, 406
- Tarski Alfred 170, 406
- Tatarkiewicz Władysław 11, 49, 50, 406
- Taylor A.E. 62, 406
- Taylor Charles 42, 45, 58, 116, 176, 218, 251, 273, 279, 366, 406, 407
- Tesznar Tomasz 217
- Thomas Alan 162, 163, 164, 396
- Thompson Allen 195, 241, 407
- Thompson Edward Palmer 344, 407

- Thompson Michael 173, 190, 192, 193, 194, 216, 310, 324, 407
- Thomson Judith Jarvis 130, 132-143, 163, 382, 402, 405, 407
- Tiberius Valerie 150, 407
- Tomasello Michael 253, 311, 347, 407
- Tomasz z Akwinu św. 38, 41, 56, 112, 196, 199, 265, 364, 407
- Twardowski Kazimierz 11
- Tymieniecka Anna-Teresa 36, 407
- Urmson J.O. 96
- Veatch Henry B. 22, 407
- Vogelin Eric 42, 56, 407
- Waal Frans de 194, 311, 408
- Wallace James D. 27, 195, 391, 408
- Wallace R. Jay 222
- Wallach John R. 15, 36, 37, 408
- Walzer Michael 314, 408
- Warchala Michał 174
- Warmbier Adriana 206, 408
- Warnock Mary 20, 128, 408
- Wartenberg Mieczysław 153, 216, 397
- Welchman Jennifer 321, 397
- Wesson Cameron B. 353, 356, 361, 408
- West Cornel 23, 403
- Wiggins David 162, 164
- Wilk Richard 353
- Witmer Gene 146
- White Nicholas 89, 218, 408
- Whiting Jason B. 360, 363, 365, 394
- Wieczorek Krzysztof 325, 408
- Wilejczyk Magdalena 34, 408
- Wilkes Karen V. 59, 408
- Williams Bernard 23, 24, 25, 97, 133, 149, 161, 162, 164, 166, 167, 170, 197, 217, 240, 241, 275, 319, 330, 408, 409
- Wiśniewski Ryszard 11, 124, 128, 409
- Wittgenstein Ludwik 15, 16, 328, 409
- Witwicki Władysław 84, 403
- Wohlleben Peter 194
- Wojciechowski Michał 231, 392
- Wojewoda Mariusz 176
- Wojtyła Karol 173
- Wolbert Lynne S. 298
- Woleński Jan 11, 409
- Wolf Susan 28, 275, 276, 279, 298, 306, 309, 349, 350, 409
- Wolniewicz Bogusław 328, 409
- Wróblewski Witold 85, 95, 387
- Yeoman Ruth 371, 409
- Young Mark A. 43, 409
- Zalta Edward N. 21, 392
- Załuski Wojciech 143, 409
- Zawadzka Maria 176, 403
- Zembrzuski Michał 10, 394
- Zieliński Edward Iwo 48, 404
- Zimmerman Michael J. 148, 409
- Ziobrowski Jacek 38, 268, 399, 406
- Znamierowski Czesław 124, 125, 396
- Żeleński-Boy Tadeusz 156, 398
- Żeleznik Tadeusz 54, 387

Piotr Machura

Framing the Concept of the Good
in Contemporary Neo-Aristotelianism:
Normativity, Actions, Practices

Summary

The aim of the book is to frame the concept of the good as the essence of the good life. Against the “happiness industry” it is argued that it might be best grasped within the frame work of Neo-Aristotelianism in the form developed in post-analytical tradition since the 1950s. I argue that Anscombe’s intervention led not only to the development of virtue ethics, but (on the basis of the evolution of analytical tradition to its post-analytical form on the one side, and its progressing naturalisation and growing interest in philosophy of mind and cognitive science on the other) but also, and primarily, to restoration of Aristotelianism as conceptual scheme (in the sense of Davidson) which enables both fruitful analysis of the main technical problems of contemporary moral philosophy and adequate answering to the key issues of moral and social life.

Starting with analysis of the very Aristotelian turn and arguing for its understanding in terms of critical theory I develop an analysis of Aristotelianism not in the sense of historical and language scholarship, but rather in search of intellectual resources. This enables to discuss key issues in normativity and highlighting the possibility of overcoming the fact/value gap. Followingly, the concept of the good life is discussed with the attention being paid to the development of the individual agency and sense of life, as well as to the forms of self-discipline needed for such a development. This development, I argue, is a development of an embedded self, which might become conscious and coherent agent thanks to phronetic ordering of the goods and activities as way of distributing its most basic resources: time and attention. This also makes the grasp of the ethical possible not as purely abstract set of rules, but as part of daily routine of an the agent. Last chapter discusses the possibility of recognition of the good of other beings as well as social standards of the good life. I outline the capability approach as intervention in the local distur-

tions of possibilities of human development and by pinpointing its weaknesses I claim of the MacIntyrean concept of the practice being not only most adequate to frame the moral development of the agent, but also to validation of the forms of social interaction. Reading MacIntyre's Aristotelianism through Bourdieu's concept of habitus I argue that it is by in-depth recognition of the intentional structures of its activities that the agent may obtain self-knowledge giving them a sense of happiness.

Piotr Machura

Die Idee des Guten dem gegenwärtigen angelsächsischen
Neuaristotelismus zufolge:
Normativität, Maßnahmen, Praxis

Zusammenfassung

Die Abhandlung handelt über die Idee des Guten im Rahmen des erneuerten Aristotelischen Paradigmas. Sie bezweckt, die Natur des Guten so zu bezeichnen, damit es nicht als rein abstrakter Begriff, sondern als der Kern vom guten Leben gilt, was ethische Erwägungen wieder in praktische Bahn lenken lässt. Auf diese Weise kann der erneuerte Aristotelismus jegliche Mängel und Oberflächlichkeiten des Angebots der „Glücksindustrie“ ausgleichen.

Seine Untersuchungen beschränkte der Verfasser auf den Bereich des angelsächsischen Neuaristotelismus, denn obgleich die von deutschen Philosophen erstellten Forschungen zu Aristotelischer Tugendethik und zum Intellekt des Stagiriten sogar um einige Dekaden den Feststellungen von Elisabeth Anscombe und deren Nachfolger vorangehen, zogen die von den letztgenannten bezogenen Stellungen viel wichtigere Meinungsänderung nach sich, die häufig weit über den Rahmen der theoretischen Philosophie hinausging. Untersucht man den Kontext der zur Analyse gebrauchten Aristotelischen Philosophie so ist man im Stande, deren spezifischen Charakter zu erfassen und auf die ihr früher und heutzutage gestellten Herausforderungen hinzuweisen. Die These der Abhandlung lautet: der Aufschwung des Aristotelismus ist keinesfalls die Folge einer Nostalgie oder eines Erschöpfungsgefühls; sie ist verbunden einerseits mit der Feststellung, dass das Begriffsschema eine besondere Eigenschaft hat, die Konklusion der gegenwärtigen Wissenschaft zu adaptieren und gleichzeitig die Normativitätskraft zu bewahren, und andererseits mit der Möglichkeit, (ethische) Kernprobleme des menschlichen Lebens richtig zu erfassen. Der Verfasser erklärt sich für solche Interpretation des Aristotelismus, die das Lösen von Schlüsselproblemen des normativen Diskurses und der Spannung zwischen dem Individualismus und der Gemeinschaftlichkeit möglich macht. Seine Erwägungen konzentrieren sich auf darauf, die Art und Weise der individuellen wirkenden

Kraft und der Tugendhaftigkeit zu bilden; sie führen überdies dazu, die Natur des guten, das subjektive Sinngefühl mit dessen überindividueller Bedeutung zu verbindenden Lebens zu erfassen.

Seine These versucht der Verfasser in drei Schritten zu begründen. In dem ersten von ihnen (Kapitel 1-2) werden die Hinwendung zur Aristotelischen Philosophie und die Entstehung der postanalytischen Philosophie besprochen, was den Aristotelismus als ein Begriffsschema in der Auffassung von Davidson und der kritischen Form zufolge hervorzuheben erlaubt. Es geht dabei nicht um eine sprachgeschichtliche Korrektheit, sondern um Erfassung der Gedanken, die den Problemen der gegenwärtigen Ethik gewachsen werden. Der zweite Schritt (Kapitel 3) nennt die Möglichkeiten der Anwendung von der genannten Konzeption zur Klärung des Problems der Normativität. Untersucht werden hier die Fragwürdigkeit der Wirksamkeit von Humes „Guillotine“ und die Methoden der evaluierenden Beurteilung. Im Gegensatz zu tradierten Meinungen werden an der Stelle die vor allem von Philippa Foot und Michael Thompson entwickelte Idee der natürlichen Normativität und die Möglichkeit der Restitution des Aristotelischen Argumentierens mit der Funktion erörtert. Auf der Grundlage wird im dritten Schritt (Kapitel 4) zum Forschungsgegenstand die Idee des guten Lebens und der Freude als auch deren Beziehung zum Handeln. Die Forschungen zur Entwicklung der subjektiven Fähigkeiten bringen den Verfasser dazu, sich für das Modell des Tugenderwerbs zu erklären, das auf Analogie der Tugenden und deren Verbindung mit praktischen Fähigkeiten (*craft model*) beruht, was wiederum die Bedeutung der Lebenseinheit hervorhebt. Der Verfasser argumentiert für die Idee des „verwurzelten Subjektes“ (Daniel C. Russell zufolge), das Zeit und Aufmerksamkeit für Hauptwerte hält und deren Distribution dank der Tugend der Klugheit (*phronesis*) nicht nur für die vom Subjekt aufgebaute ethische Ökonomie, sondern auch für die Form seines Strebens danach, den Lebenssinn zu bestimmen, entscheidend sei. Ebenfalls hat der Zusammenhang mit überindividuellen Handlungen (Praktiken) zur Folge, dass so verstandenes Gut immer über den Rahmen des Nutzens des Subjektes selbst hinausgeht.

Im letzten Teil der Abhandlung (Kapitel 5) wird gezeigt, auf welche Weise das Gut anderer Menschen definiert wird. Aufgrund Pierre Bourdieus Habituskonzeptes und den Praktiken Alasdair MacIntyres zufolge weist der Verfasser auf die mit der Anwendung von universellen, apriorischen Standarden der Lebensqualität (darunter der im Rahmen des Aristotelischen Paradigmas formulierten, wie z.B. Martha Nussbaums *capability approach*) verbundenen Aporien hin. Im Gegensatz dazu versucht der Verfasser zu ergründen, auf welche Art und Weise genannte Konzepte die Möglichkeiten der Status quo-Überschreitung und den Anspruch auf Inklusion in vorhandenen Tätigkeitsbereichen der sozialen Hauptinstitutionen und Praktiken voraussetzen.

Redaktor Małgorzata Poglódek
Projektant okładki Magdalena Starzyk
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Marzena Marczyk
Łamanie Marek Zagniński

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3652-7
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3653-4
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 26,5. Ark. wyd. 31,5.
Papier Alto 90 g. Cena 74,90 zł (w tym VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin